МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ПЕНІТЕНЦІАРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА,
МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ГУМАНІТАРНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
(ОЧНОГО ТА ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ)

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Практика Європейського суду з прав людини

для підготовки здобувачів на другому (магістерському) рівні вищої освіти
за спеціальністю D8 Право

РОЗРОБНИК:
доцент кафедри,
кандидат юридичних наук, доцент
_____ **Олександр МАРУЩАК**

Розглянуто та затверджено на засіданні
кафедри
«01» вересня 2026 року,
протокол № 11

Узгоджено з гарантом освітньої програми_____ **Вячеслав ПУЗИРНИЙ**

Обсяг: 3 кредити ECTS

Чернігів – 2026

АНОТАЦІЯ КУРСУ

У процесі становлення правової держави та розбудови демократичних інститутів особливого значення набуває практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), яка є невід'ємним орієнтиром у сфері дотримання та захисту прав і свобод людини. Для правоохоронних органів, діяльність яких безпосередньо пов'язана з втручанням у права особи, застосування стандартів ЄСПЛ є ключовим інструментом забезпечення законності та справедливості.

Аналіз прецедентної практики Суду дозволяє виявити типові порушення, що виникають у ході кримінальних, адміністративних та інших проваджень, сформувати чітке розуміння меж повноважень правоохоронців, а також засвоїти принципи належного ставлення до людини.

Опанування курсу дає можливість майбутнім юристам і працівникам правоохоронних органів засвоїти міжнародні стандарти захисту прав людини, навчитися застосовувати положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у повсякденній практиці, уникати системних порушень та підвищувати довіру суспільства до правоохоронних інституцій.

Метою навчальної дисципліни «Практика Європейського суду з прав людини» є формування у здобувачів глибоких знань про роль і значення рішень Європейського суду з прав людини у регулюванні діяльності правоохоронних органів; розвиток умінь аналізувати й застосовувати прецедентну практику Суду у професійній діяльності; виховання навичок правового мислення, орієнтованого на пріоритет прав і свобод людини. Основний акцент робиться на формуванні компетентності діяти в умовах реальних правозастосовних ситуацій із дотриманням принципів законності, справедливості, пропорційності та поваги до людської гідності, що забезпечує гармонізацію національної правоохоронної практики з європейськими стандартами.

Основними завданням вивчення дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти здатності застосовувати прецедентну практику Європейського суду з прав людини у правоохоронній діяльності, інтерпретувати положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод крізь призму рішень Суду, визначати критерії правомірності обмеження прав і свобод людини під час здійснення оперативно-розшукових, слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, аналізувати систематичні проблеми у функціонуванні правоохоронної системи, висвітлені у рішеннях ЄСПЛ проти України, а також надавати правову оцінку діям працівників правоохоронних органів на відповідність стандартам справедливого судового розгляду, захисту від катування та забезпечення права на свободу й особисту недоторканність.

Дисципліна спрямована на формування таких програмних компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (зокрема бази прецедентної практики ЄСПЛ — HUDOC).

ЗК5. Здатність спілкуватися іноземною мовою у професійній сфері як усно, так і письмово (для роботи з офіційними рішеннями ЄСПЛ англійською чи французькою мовами).

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі у ситуаціях правової невизначеності.

СК3. Здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні. (Ключова профільна компетентність для цієї дисципліни).

СК4. Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України.

СК6. Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію.

СК11. Здатність критично оцінювати ефективність представництва і захисту прав, свобод та інтересів клієнтів.

Результати навчання:

РН 3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел (наукової літератури, баз даних ЄСПЛ) та перевіряти їх на достовірність.

РН 6. Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи.

РН 10. Аналізувати взаємодію міжнародного права та міжнародно-правових систем з правовою системою України на основі усвідомлення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування права.

РН 12. Проводити порівняльно-правовий аналіз окремих інститутів права різних правових систем, враховуючи взаємозв'язок правової системи України з правовими системами Ради Європи та Європейського Союзу.

РН 13. Аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів.

СТРУКТУРА (ЗМІСТ) НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ теми	Назви розділів і тем	Кількість годин									
		Денна форма					Заочна форма				
		Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
			Л	СЗ	ПЗ	СР		Л	СЗ	ПЗ	СР
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
РОЗДІЛ 1. ВСТУП ДО ПРАКТИКИ ЄСПЛ ТА ОСНОВНІ АБСОЛЮТНІ Й ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ											
1.	Правова природа Європейського суду з прав людини та його роль у захисті прав людини	8	2			6	8	2			6
2	Загальні принципи прав людини у практиці ЄСПЛ	8	2			6	8				8
3	Заборона катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження (ст. 3 ЄКПЛ)	8	2		2	4	8			2	6
4	Право на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 ЄКПЛ)	8	2		2	4	8				8
	Всього за розділ 1	**32**	**8**	**0**	**4**	**20**	**32**	**2**	**0**	**2**	**28**
РОЗДІЛ 2. СТАНДАРТИ ЄСПЛ ЩОДО ОКРЕМИХ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ											
5	Право на справедливий суд (ст. 6 ЄКПЛ) у кримінальному провадженні	8			2	6	8	2			6

6	Право на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8 ЄКПЛ)	7	2		2	3	7		2		5
7	Свобода вираження поглядів та зібрань (ст. 10 і 11 ЄКПЛ) у контексті дій правоохоронців	7			2	5	7				7
8	Заборона дискримінації (ст. 14 ЄКПЛ) у правоохоронній діяльності	7	2	2		3	7				7
9	Застосування сили правоохоронними органами: практика ЄСПЛ	7		2		5	7				7
	Всього за розділ 2	**36**	**4**	**4**	**6**	**22**	**36**	**2**	**2**	**0**	**32**
	РОЗДІЛ 3. РІШЕННЯ ЄСПЛ ЩОДО УКРАЇНИ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У ПРАВООХОРОННУ ДІЯЛЬНІСТЬ										
10	Окремі рішення ЄСПЛ проти України, що стосуються правоохоронної сфери	8		2		6	8				8
11	Виконання рішень ЄСПЛ в Україні: інституційні та правові механізми	7		2		5	7		2		5
12	Застосування практики ЄСПЛ в національних судах і досудовому слідстві	7		2		5	7				7
	Всього за розділ 3	**22**	**0**	**6**	**0**	**16**	**22**	**0**	**2**	**0**	**22**
	Усього годин	**90**	**12**	**10**	**10**	**58**	**90**	**4**	**4**	**2**	**80**

ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАСРЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Семінарські та практичні заняття спрямовані на закріплення та практичне застосування знань, отриманих під час опрацювання теоретичного матеріалу, формування вмінь аналізувати конкретні правові ситуації та обґрунтовувати шляхи їх вирішення. Під час практичних занять здобувачі виконують ситуаційні та аналітичні завдання, працюють із нормативно-правовими актами, матеріалами правозастосовної практики та іншими правовими джерелами, визначають норми, що підлягають застосуванню, здійснюють правову оцінку обставин і формулюють обґрунтовані правові висновки. Підготовка до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалів відповідної теми, рекомендованих правових джерел та попередню підготовку до виконання практичних завдань.

Практичне заняття 1. Тема 3.Заборона катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження (ст. 3 ЄКПЛ)

Практичне завдання 1.

Громадянина К. затримали працівники поліції за підозрою у вбивстві. Його утримували три доби без доступу до адвоката. Під час допитів К. били гумовим кийком, тримали з пакетом на голові та позбавляли сну. Він підписав «зізнання», яке суд використав як основний доказ. Прокуратура стверджує, що дії поліцейських були «вимушеним заходом» через небезпечність злочину.

Питання:

1. Чи є такі дії катуванням чи нелюдським поводженням відповідно до ст. 3 ЄКПЛ?
2. Які норми Конституції України (ст. 28, 29, 63), КПК (ст. 87 про недопустимість доказів), КК (ст. 127, 373) порушені?
3. Які справи ЄСПЛ є орієнтирами (*Selmouni v. France*, *Shabelnik v. Ukraine*, *El-Masri v. Macedonia*)?
4. Охарактеризуйте *Selmouni v. France* (1999): Суд визнав дії поліції катуванням, наголосивши, що навіть у боротьбі з тяжкими злочинами заборона катувань є абсолютною.

Практичне завдання 2.

Затриманого І. утримували у СІЗО в камері 12 м² разом із 8 особами. Камера була без вентиляції, постіль не міняли місяцями, туалет відділений лише низькою перегородкою. І. страждав на туберкульоз, але медичної допомоги не отримував. Адміністрація виправдовувалась «переповненістю».

Питання:

1. Чи становлять такі умови нелюдське та принизливе поводження (ст. 3 ЄКПЛ)?
2. Які права порушені за Конституцією (ст. 28, 29, 55) та Законом «Про попереднє ув’язнення»?
3. Які орієнтири з практики ЄСПЛ (*Kalashnikov v. Russia*, *Nevmerzhitsky v. Ukraine*, *Yakovenko v. Ukraine*)?
4. Охарактеризуйте *Kalashnikov v. Russia* (2002): Суд визнав порушення ст. 3 через переповненість і антисанітарію, підкресливши, що фінансові труднощі держави не є виправданням.

Практичне завдання 3.

У Києві проходила мирна акція проти підвищення тарифів. Частина учасників перекрила дорогу. Поліція застосувала кийки та сльозогінний газ, навіть проти осіб, які сиділи на землі з піднятими руками. Багато хто отримав травми. МВС пояснило дії необхідністю відновлення порядку.

Питання:

1. Як ЄСПЛ оцінює пропорційність застосування сили під час демонстрацій?
2. Які вимоги Закону «Про Національну поліцію» (ст. 43–45) порушені?
3. Які орієнтири: *Oya Ataman v. Turkey*, *Ali Güneş v. Turkey*, *Shmushkovych v. Ukraine*?

4. Охарактеризуйте *Oya Ataman v. Turkey* (2006): Суд визнав порушення ст. 3 і ст. 11, підкресливши, що розгін мирної акції із застосуванням сльозогінного газу не був необхідним у демократичному суспільстві.

Практичне завдання 4.

Громадянина Узбекистану А. затримали для екстрадиції. Він стверджує, що вдома його катуватимуть через політичну діяльність. Україна отримала дипломатичні гарантії «гуманного поводження». А. просить надати статус біженця.

Питання:

1. Як ЄСПЛ оцінює «реальний ризик катувань» при екстрадиції?
2. Які гарантії містить Закон України «Про біженців...» та Конституція (ст. 26, 28)?
3. Орієнтири: *Soering v. the UK*, *Chahal v. the UK*, *K.F. v. Ukraine*.
4. Охарактеризуйте *Soering v. the UK* (1989): Суд визнав, що навіть без безпосередніх катувань сам ризик нелюдських умов утримання (death row phenomenon) робить екстрадицію несумісною з Конвенцією.

Практичне завдання 5.

Пацієнта психлікарні Б. регулярно прив'язували до ліжка на 12 годин поспіль без медичного обґрунтування, лише «для зручності персоналу». Родичі заявили, що це приниження гідності.

Питання:

1. Де межа між виправданими медичними обмеженнями і нелюдським поводженням?
2. Які права гарантує Закон «Про психіатричну допомогу» (ст. 8, 10) та Конституція (ст. 28)?
3. Орієнтири: *Herczegfalvy v. Austria*, *Witold Litwa v. Poland*, *Stanev v. Bulgaria*.
4. Охарактеризуйте *Herczegfalvy v. Austria* (1992): Суд визнав, що медичні заходи можуть обмежувати свободу, але лише якщо вони суворо обґрунтовані станом пацієнта; надмірні заходи = нелюдське поводження.

Практичне завдання 6.

Підозрюваного зупинили на вулиці. Поліція змусила його повністю роздягнутися перед перехожими, пояснивши це «пошуком наркотиків». Жодних заборонених предметів не знайшли.

Питання:

1. Чи є це приниженням гідності людини за ст. 3 ЄКПЛ?
2. Чи допускає КПК (ст. 236–237, 248–250) такі дії?
3. Орієнтири: *Valašinas v. Lithuania*, *Yankov v. Bulgaria*.
4. Охарактеризуйте *Valašinas v. Lithuania* (2001): Суд визнав публічний роздягання-обшук порушенням ст. 3, оскільки він був необґрунтований і мав принизливий характер.

Практичне завдання 7.

Суд у невеликому місті призначив підсудному 20 ударів палицею за крадіжку. Суддя пояснив, що це «швидке покарання, яке відповідає місцевим традиціям».

Питання:

1. Чи сумісні тілесні покарання зі ст. 3 ЄКПЛ?
2. Які гарантії дає Конституція України (ст. 28, 55) та ККУ (ст. 52 – вичерпний перелік покарань)?
3. Орієнтири: *Tyrer v. the UK*, *Öneryildiz v. Turkey*.
4. Охарактеризуйте *Tyrer v. the UK* (1978): Суд визнав, що тілесні покарання принижують гідність і є несумісними з «європейським цивілізованим стандартом».

Практичне завдання 8.

Ув'язнений Д. мав діабет. Йому відмовляли в інсуліні протягом двох тижнів. Стан різко погіршився, він знепритомнів. Адміністрація пояснювала «відсутністю коштів».

Питання:

1. Чи становить ненадання медичної допомоги нелюдське поводження (ст. 3)?
2. Які гарантії передбачені Конституцією (ст. 28, 49) та КВК (ст. 115)?

3. Орієнтири: *Kudła v. Poland*, *Logvinenko v. Ukraine*, *Paposhvili v. Belgium*.

4. Охарактеризуйте *Kudła v. Poland* (2000): Суд вперше визнав, що ненадання меддопомоги ув'язненому є порушенням ст. 3 і підтвердив позитивний обов'язок держави гарантувати належні умови.

Практичне завдання 9.

Жінку на 7-му місяці вагітності затримали за підозрою у шахрайстві. У СІЗО її тримали в камері без належного медичного нагляду. Вона кілька разів втрачала свідомість, просила лікаря, але допомогу не надали. Пологи почалися передчасно, дитина народилася з ускладненнями.

Питання:

1. Як оцінює ЄСПЛ ненадання допомоги вразливим категоріям (вагітним)?

2. Які гарантії дає Конституція (ст. 28, 49, 52) та Закон «Про попереднє ув'язнення»?

3. Орієнтири: *Mammadov v. Azerbaijan*, *Sadretdinov v. Russia*.

4. Охарактеризуйте *Mammadov v. Azerbaijan* (2012): Суд визнав порушення ст. 3 через неналежне ставлення до вагітної ув'язненої, підкресливши підвищений обов'язок держави щодо вразливих осіб.

Практичне завдання 10.

Під час «фільтраційних заходів» у зоні АТО військові затримали групу чоловіків. Їх утримували 5 діб у підвалі без світла та їжі, родичам не надавали жодної інформації. Після звільнення у затриманих були сліди побоїв. Влада пояснила це «необхідністю боротьби з тероризмом».

Питання:

1. Чи є це порушенням ст. 3 ЄКПЛ у поєднанні зі ст. 5 (право на свободу)?

2. Які гарантії передбачає Конституція України (ст. 29) та КПК (ст. 207)?

3. Орієнтири: *El-Masri v. Macedonia*, *Afanasyev v. Ukraine*.

4. Охарактеризуйте *El-Masri v. Macedonia* (2012): Суд визнав, що утримання особи в секретному ізоляторі без доступу до суду та сім'ї є катуванням і свавільним позбавленням свободи.

Практичне заняття 2. Тема 4. Право на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 ЄКПЛ)

Практичне завдання 1.

Громадянина П. затримали працівники поліції за підозрою у крадіжці. Його доставили до відділку і утримували там протягом 72 годин. Протокол затримання складений не був, адвоката до нього не допустили. Суду затриманого не представили, хоча слідчий пояснював, що «злочин тяжкий, треба розібратися».

Питання:

1. Чи є таке утримання порушенням ст. 5 §1 ЄКПЛ?

2. Які норми Конституції України (ст. 29), КПК (ст. 207–211) були порушені?

3. Які справи ЄСПЛ слід врахувати: *Khimion v. Ukraine*, *Nikitin v. Ukraine*?

4. Охарактеризуйте справу *Khimion v. Ukraine (2010)*: ЄСПЛ визнав порушення ст. 5, оскільки затриманий перебував під контролем поліції без належного процесуального оформлення, що є свавільним позбавленням свободи.

Практичне завдання 2.

Громадянина Л. зупинили на вулиці й затримали «для перевірки документів». Його доставили до райвідділу та утримували понад 12 годин. Ніхто не пояснив йому, в чому його підозрюють. Лише на наступний день він дізнався, що його підозрюють у причетності до крадіжки автомобіля.

Питання:

1. Чи відповідає це ст. 5 §2 ЄКПЛ (право бути негайно поінформованим про підстави затримання)?

2. Які статті Конституції (ст. 29), КПК (ст. 208, 209) порушені?

3. Орієнтири: *Fox, Campbell and Hartley v. UK*, *Osypenko v. Ukraine*.

4. Охарактеризуйте справу *Fox, Campbell and Hartley v. UK (1990):* Суд визнав, що особа має отримати чітке й зрозуміле повідомлення про причини арешту, абстрактні формулювання («для перевірки») не відповідають Конвенції.

Практичне завдання 3.

Затриманого С. утримували в ізоляторі два дні. Його не допускали до адвоката, хоча він неодноразово просив надати захисника. Увесь цей час його допитували слідчі. Пояснення поліції — «адвокат не був необхідний на початковому етапі».

Питання:

1. Чи сумісне це з гарантіями ст. 5 та ст. 6 ЄКПЛ?

2. Які норми Конституції (ст. 29, 59), КПК (ст. 48, 213) порушені?

3. Орієнтири: *Salduz v. Turkey*, *Balitskiy v. Ukraine*.

4. Охарактеризуйте *Salduz v. Turkey (2008):* ЄСПЛ підкреслив, що право на доступ до адвоката з моменту фактичного затримання є однією з основних гарантій проти свавілля.

Практичне завдання 4.

Громадянин М. подав скаргу на незаконність затримання. Суд зареєстрував заяву, але розглянув її лише через 10 днів. До того часу М. залишався під вартою.

Питання:

1. Чи відповідає це ст. 5 §4 ЄКПЛ (право на швидку перевірку законності затримання)?

2. Які статті Конституції (ст. 29), КПК (ст. 206, 309) порушені?

3. Орієнтири: *Kadem v. Malta*, *Svershov v. Ukraine*.

4. Охарактеризуйте справу *Kadem v. Malta (2003):* Суд наголосив, що перевірка законності позбавлення свободи має здійснюватися без зволікання, інакше це порушує право на ефективний судовий контроль.

Практичне завдання 5.

Громадянина Ф. тримали у слідчому ізоляторі два роки до вироку суду. Прокурор і слідчі кожного разу обґрунтовували необхідність продовження арешту лише тяжкістю злочину, не наводячи конкретних ризиків (втечі, впливу на свідків тощо).

Питання:

1. Чи порушено ст. 5 §3 ЄКПЛ?

2. Які норми Конституції (ст. 29), КПК (ст. 183, 197) порушені?

3. Орієнтири: *Kharchenko v. Ukraine*, *Kudla v. Poland*.

4. Охарактеризуйте справу *Kharchenko v. Ukraine (2011):* Суд зазначив, що формальне посилання на тяжкість злочину не може виправдовувати багаторічне тримання під вартою.

Практичне завдання 6.

Поліція затримала громадянина Г. «за підозрою у хуліганстві» та утримувала його понад 5 діб. Звернення до суду за санкцією не відбулося. Слідчий пояснював, що «поки не встигли зібрати матеріали».

Питання:

1. Чи відповідає це вимогам ст. 5 §1 ЄКПЛ?

2. Які статті Конституції (ст. 29), КПК (ст. 209–210) порушені?

3. Орієнтири: *McKay v. UK*, *Yeloyev v. Ukraine*.

4. Охарактеризуйте справу *McKay v. UK (2006):* Суд підкреслив обов’язок держави доставити затриманого до судді в максимально короткий термін.

Практичне завдання 7.

Громадянина Д. затримали і тримали під вартою 5 днів. Суд визнав затримання незаконним, проте компенсації шкоди він не отримав, оскільки прокурор відмовився порушувати цивільну справу.

Питання:

1. Чи є це порушенням ст. 5 §5 ЄКПЛ?

2. Які гарантії Конституції (ст. 56), КПК (ст. 130), ЦКУ (ст. 1176)?

3. Орієнтири: *Wassink v. Netherlands*, *Korban v. Ukraine*.

4. Охарактеризуйте справу *Wassink v. Netherlands (1990*)**:** ЄСПЛ наголосив, що право на компенсацію за незаконне позбавлення свободи є самостійною і невід'ємною гарантією.

Практичне завдання 8.

Громадянина Узбекистану З. затримали в Україні на підставі запиту про екстрадицію. Він оскаржив своє утримання, але суд розглядав його скаргу кілька місяців. Увесь цей час він залишався під вартою без контролю суду.

Питання:

1. Чи відповідає це ст. 5 §4 ЄКПЛ?

2. Які гарантії Конституції (ст. 29), Закону України «Про міжнародне співробітництво у кримінальних провадженнях»?

3. Орієнтири: *Mooren v. Germany*, *Soldatenko v. Ukraine*.

4. Охарактеризуйте справу *Soldatenko v. Ukraine (2008):* Суд визнав порушення, оскільки в Україні не існувало ефективної та швидкої процедури перевірки законності екстрадиційного арешту.

Практичне завдання 9.

Учасницю мирної акції громадянку К. затримали на 24 години для «встановлення особи». Поліція пояснила, що вона перебувала серед осіб, які перекривали дорогу. Жодного протоколу не склали, суду її не представили.

Питання:

1. Чи відповідає це ст. 5 §1 ЄКПЛ?

2. Які норми Конституції (ст. 39, 29), КПК (ст. 208–211) порушені?

3. Орієнтири: *Gillan and Quinton v. UK*, *Osypenko v. Ukraine*.

4. Охарактеризуйте справу *Gillan and Quinton v. UK (2010)***:** Суд визнав, що навіть формально законне затримання може бути свавільним, якщо відсутні реальні та обґрунтовані підстави.

Практичне завдання 10.

Громадянина Ш. примусово госпіталізували до психіатричної лікарні на підставі довідки лікаря. Судове рішення про госпіталізацію не ухвалювалося, хоча сам пацієнт і його родичі заперечували необхідність.

Питання:

1. Чи є це порушенням ст. 5 §1(e) ЄКПЛ?

2. Які гарантії Конституції (ст. 29), Закону України «Про психіатричну допомогу» порушені?

3. Орієнтири: *Winterwerp v. Netherlands*, *Gorshkov v. Ukraine*.

4. Охарактеризуйте справу *Winterwerp v. Netherlands (1979):* Суд визначив три умови правомірної госпіталізації: наявність доведеного психічного розладу, його серйозність і судовий контроль. Відсутність рішення суду робить госпіталізацію свавільною.

Практичне заняття 3. Тема 5. Право на справедливий суд (ст. 6 ЄКПЛ) у кримінальному провадженні

Практичне завдання 1.

Громадянина Л. затримали за підозрою у вчиненні розбійного нападу. Його тримали під вартою півтора року до початку слухання справи в суді. Слідство кілька разів просило про продовження строків утримання, але не надавало жодних конкретних аргументів, окрім «необхідності завершити експертизи» та «складності справи». Судові засідання постійно переносилися через неявку прокурора або відсутність приміщення для слухань. Увесь цей час Л. перебував у СІЗО.

Питання:

1. Чи є надмірна тривалість провадження порушенням ст. 6 §1 ЄКПЛ (право на розгляд справи у розумний строк)?

2. Які гарантії Конституції (ст. 28, 29, 55) та КПК (ст. 28) порушені?

3. Орієнтири: *Kudła v. Poland*, *Kravchenko v. Ukraine.*

4. Охарактеризуйте справу ***Kudła v. Poland (2000):*** Суд визнав, що тривале утримання під вартою та затягування судового процесу без обґрунтованих причин порушують право на розгляд справи у «розумний строк» відповідно до ст. 6 ЄКПЛ.

Практичне завдання 2.

У кримінальній справі проти М. суддя кілька разів дозволяв собі некоректні висловлювання: «ви все одно винні», «суд тільки формально має вислухати вас». Захист подав заяву про відвід, але її відхилили. Вирок виніс цей самий суддя.

Питання:

1. Чи дотримано вимогу безсторонності та незалежності суду відповідно до ст. 6 ЄКПЛ?

2. Які гарантії Конституції (ст. 129) та КПК (ст. 75–81) порушені?

3. Орієнтири: *Piersack v. Belgium*, *Kyprianou v. Cyprus.*

4. Охарактеризуйте справу ***Piersack v. Belgium (1982):*** Суд зазначив, що навіть видимість упередженості судді є достатньою для встановлення порушення принципу безсторонності, гарантованого ст. 6 ЄКПЛ.

Практичне завдання 3.

Б. затримали за підозрою у крадіжці. На перші два допити до нього не допустили адвоката, хоча він наполягав на цьому. Саме під час цих допитів він «зізнався» у злочині. Прокуратура використала ці зізнання як головний доказ у справі.

Питання:

1. Чи порушено право на захист відповідно до ст. 6 §3(c) ЄКПЛ?

2. Які гарантії Конституції (ст. 59, 63) та КПК (ст. 20, 42, 48) порушені?

3. Орієнтири: *Salduz v. Turkey*, *Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine.*

4. Охарактеризуйте справу ***Salduz v. Turkey (2008):*** ЄСПЛ визнав, що відсутність адвоката під час перших допитів є грубим порушенням права на справедливий суд, оскільки саме на цьому етапі формуються основні докази обвинувачення.

Практичне завдання 4.

Обвинувачення проти К. будувалося майже повністю на показаннях «анонімного свідка», якого захист не мав можливості ні бачити, ні допитати. Суд пояснив, що свідку загрожує небезпека. Інших доказів провина К. майже не підтверджувала.

Питання:

1. Чи порушено принцип змагальності та рівності сторін?

2. Які гарантії Конституції (ст. 129) та КПК (ст. 22, 23, 95) порушені?

3. Орієнтири: *Doorson v. the Netherlands*, *Al-Khawaja and Tahery v. the UK.*

4. Охарактеризуйте справу ***Al-Khawaja and Tahery v. the UK (2011):*** Суд зазначив, що використання показань анонімних або відсутніх свідків можливе лише за наявності вагомих підстав і компенсаторних гарантій, інакше це порушує ст. 6 ЄКПЛ.

Практичне завдання 5.

У справі Н. суд обмежив доступ журналістів та слухачів до зали засідань, мотивуючи це «брак місць». Фактично слухання проходило без присутності громадськості, хоча сам підсудний і його захисник були проти закриття процесу.

Питання:

1. Чи відповідає обмеження присутності громадськості вимозі публічного судового розгляду за ст. 6 §1 ЄКПЛ?

2. Які гарантії Конституції (ст. 129) та КПК (ст. 27) порушені?

3. Орієнтири: *Axen v. Germany*, *Riepan v. Austria.*

4. Охарактеризуйте справу ***Riepan v. Austria (2000):*** ЄСПЛ наголосив, що судові слухання мають бути відкритими, і лише наявність об’єктивних підстав (наприклад, державна безпека чи моральність) може виправдати закриття засідання.

Практичне завдання 6.

У справі про грабіж прокурор подав як доказ зізнання С., яке той дав після кількагодинних погроз фізичною розправою. Захист вимагав визнати доказ недопустимим, але суд відхилив це клопотання.

Питання:

1. Чи є примушування до зізнання порушенням права не свідчити проти себе та права на справедливий суд?

2. Які гарантії Конституції (ст. 63) та КПК (ст. 87) порушені?

3. Орієнтири: *Jalloh v. Germany*, *Shabelnik v. Ukraine.*

4. Охарактеризуйте справу ***Jalloh v. Germany (2006):*** Суд встановив, що докази, отримані шляхом примусу чи насильства, є недопустимими, оскільки порушують заборону самообвинувачення і підривають справедливість процесу.

Практичне завдання 7.

П. призначили державного захисника, який формально був присутній на засіданнях, але не ставив запитань свідкам, не оскаржував клопотання прокурора, не зустрічався з підзахисним. По суті, обвинувачений залишився без реального захисту.

Питання:

1. Чи дотримано вимогу ефективної допомоги адвоката відповідно до ст. 6 §3(c) ЄКПЛ?

2. Які гарантії Конституції (ст. 59) та КПК (ст. 48) порушені?

3. Орієнтири: *Artico v. Italy*, *Czekalla v. Portugal.*

4. Охарактеризуйте справу ***Artico v. Italy (1980):*** ЄСПЛ зазначив, що право на захисника означає не лише формальне призначення, а й реальне та ефективне надання юридичної допомоги.

Практичне завдання 8.

Справу С. мав розглядати апеляційний суд як суд першої інстанції, проте її передали на розгляд районному суду, «щоб не перевантажувати вищий рівень». Вирок виніс суд, який за законом не мав юрисдикції.

Питання:

1. Чи відповідає розгляд справи судом без належної юрисдикції праву на «суд, встановлений законом» (ст. 6 §1 ЄКПЛ)?

2. Які гарантії Конституції (ст. 125) та КПК (ст. 34) порушені?

3. Орієнтири: *Lavents v. Latvia*, *Zand v. Austria.*

4. Охарактеризуйте справу ***Lavents v. Latvia (2002):*** Суд дійшов висновку, що слухання справи судом, який не має передбачених законом повноважень, становить порушення права на законний суд.

Практичне завдання 9.

У справі Ф. обвинувачення ґрунтувалося на матеріалах СБУ, до яких сторона захисту не отримала доступу. Суд обмежив ознайомлення, посилаючись на «державну таємницю». Вирок винесено на підставі цих матеріалів.

Питання:

1. Чи порушено право на доступ до доказів і можливість ефективного захисту?

2. Які гарантії Конституції (ст. 59, 63, 129) та КПК (ст. 290) порушені?

3. Орієнтири: *Rowe and Davis v. the UK*, *Mirilashvili v. Russia.*

4. Охарактеризуйте справу ***Rowe and Davis v. the UK (2000):*** Суд підкреслив, що приховування матеріалів від сторони захисту, навіть з міркувань безпеки чи державної таємниці, може порушити принцип справедливості процесу.

Практичне завдання 10.

Громадянина Г., іноземця, судили в Україні. Він не володів українською мовою і не розумів обвинувачення. Перекладача йому не надали, суд обмежився короткими поясненнями прокурора.

Питання:

1. Чи дотримано право бути поінформованим зрозумілою мовою про обвинувачення та право на перекладача?

2. Які гарантії Конституції (ст. 29, 55) та КПК (ст. 68) порушені?

3. Орієнтири: *Kamasinski v. Austria*, *Hermi v. Italy.*

4. Охарактеризуйте справу ***Kamasinski v. Austria (1989*)**: Суд визначив, що право на перекладача є фундаментальною гарантією справедливого суду; відсутність належного перекладу становить порушення ст. 6 ЄКПЛ.

Практичне заняття 4. Тема 6. Право на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8 ЄКПЛ)

Практичне завдання 1.

Журналісти опублікували у всеукраїнській газеті фото відомого спортсмена, зроблені приховано під час його перебування на пляжі з родиною. Зображення супроводжувалися коментарями особистого характеру. Сам спортсмен стверджує, що фото зроблені без його згоди, в момент приватного відпочинку, і подає позов.

1. Питання: Чи має місце втручання у право на приватне життя за ст. 8 ЄКПЛ?

2. Конституція України: ст. 32.

3. ЦК України: ст. 307, 308 (право на зображення).

4. Орієнтири: *Von Hannover v. Germany (№1)*.

5. Характеристика: Суд зазначив, що навіть публічні особи мають право на приватне життя у сферах, не пов'язаних з виконанням їхніх публічних функцій.

Практичне завдання 2.

Працівника державної компанії було звільнено після того, як керівництво отримало доступ до його електронного листування з приватної пошти, яке велику частину стосувалося особистих справ. Керівництво посилалося на «порушення трудової дисципліни».

1. Питання: Чи охоплюється приватна електронна кореспонденція захистом ст. 8 ЄКПЛ?

2. Конституція: ст. 31.

3. Трудове законодавство: ст. 2-1 КЗпП.

4. Орієнтири: *Barbulescu v. Romania*.

5. Характеристика: Суд підтвердив, що приватні повідомлення працівника підпадають під захист ст. 8, навіть якщо він користується робочими ресурсами.

Практичне завдання 3.

Громадянина К. поставили під приховане прослуховування вдома протягом кількох місяців без рішення суду. Пізніше отримані записи використали як докази у кримінальній справі.

1. Питання: Чи є це втручанням у право на повагу до житла і кореспонденції?

2. Конституція: ст. 30–31.

3. КПК: ст. 246 (НСРД).

4. Орієнтири: *Kruslin v. France*, *Huvig v. France*.

5. Характеристика: Суд визнав, що прослуховування без належних гарантій суперечить ст. 8.

Практичне завдання 4.

Подружжя з України не може завести дитину природним шляхом і звертається по допомогу до клініки репродуктивної медицини. Однак чинне законодавство забороняє певні методи, і їхній запит відхиляють. Подружжя вважає, що це обмежує їхнє право на сімейне життя.

1. Питання: Чи охоплює ст. 8 право на репродуктивний вибір?

2. Конституція: ст. 51.

3. Орієнтири: *Evans v. the UK*.

4. Характеристика: Суд визнав, що питання народження дитини є частиною приватного життя, однак держави мають «поле розсуду» у регулюванні.

Практичне завдання 5.

Малолітню дитину після загибелі матері передали під опіку в іншу родину. Біологічний батько, який проживав окремо, не отримав дозволу на спілкування. Він стверджує, що органи влади безпідставно обмежили його контакт із дитиною.

1. Питання: Чи порушено право на сімейне життя?

2. Конституція: ст. 51, 52.

3. СК України: ст. 153, 157.

4. Орієнтири: *Kutzner v. Germany*.

5. Характеристика: Суд підкреслив, що держава має обов'язок сприяти возз'єднанню сім'ї, а не перешкоджати цьому без належних підстав.

Практичне завдання 6.

Поліція провела обшук у квартирі адвоката під час слідства у справі його клієнта. Під час обшуку вилучили матеріали конфіденційного листування між адвокатом і підзахисним.

1. Питання: Чи відповідає це гарантіям ст. 8 ЄКПЛ?

2. Конституція: ст. 30, 31.

3. Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: ст. 22.

4. Орієнтири: *Niemietz v. Germany*.

5. Характеристика: Суд визнав, що офіс адвоката та його листування охоплюються захистом ст. 8.

Практичне завдання 7.

Державний орган зберігає базу біометричних даних громадян (відбитки пальців, ДНК), доступну для правоохоронців. Особа Х. подає скаргу, що такі дії є непропорційним втручанням у її приватність, адже вона не має судимості.

1. Питання: Чи відповідає зберігання ДНК-профілів принципу пропорційності?

2. Конституція: ст. 32.

3. Орієнтири: *S. and Marper v. the UK*.

4. Характеристика: Суд постановив, що необмежене зберігання даних невинних осіб є порушенням ст. 8.

Практичне завдання 8.

У невеликому місті місцева газета опублікувала матеріал про особу, яка живе з ВІЛ, вказавши її ім'я та адресу. Через це особа зазнала дискримінації та соціального тиску.

1. Питання: Чи охоплює ст. 8 захист медичної конфіденційної інформації?

2. Конституція: ст. 32, 49.

3. Закон «Основи законодавства України про охорону здоров'я»: ст. 39.

4. Орієнтири: *Z v. Finland*.

5. Характеристика: Суд підкреслив, що медична інформація є особливо чутливою і потребує суворого захисту.

Практичне завдання 9.

Суд відмовив трансгендерній особі у зміні документів (імені та статі в паспорті), мотивуючи це «відсутністю чіткого правового регулювання». Особа стверджує, що через це стикається з постійними приниженнями та обмеженнями в повсякденному житті.

1. Питання: Чи охоплює ст. 8 право на визнання гендерної ідентичності?

2. Конституція: ст. 28, 32.

3. Орієнтири: *Goodwin v. the UK*.

4. Характеристика: Суд визнав, що невизнання гендерної ідентичності є порушенням права на приватне життя.

Практичне завдання 10.

Громадянина депортували з країни, де він прожив 20 років, до держави, з якою він фактично втратив зв'язки. Його родина — дружина та діти — залишилися в Європі.

1. Питання: Чи враховується право на сімейне життя при вирішенні питань депортації?

2. Конституція: ст. 26.

3. Закон «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства».

4. Орієнтири: *Boultif v. Switzerland*.

5. Характеристика: Суд зазначив, що депортація повинна враховувати сімейні зв'язки та пропорційність втручання.

Практичне заняття 5. Тема 7. Свобода вираження поглядів та зібрань (ст. 10 і 11 ЄКПЛ) у контексті дій правоохоронців

Практичне завдання 1.

У Києві відбувалася мирна демонстрація проти корупції. Частина учасників перекрила дорогу, однак більшість залишалася на тротуарах. Поліція застосувала сльозогінний газ і кийки проти всіх, включно з тими, хто сидів на землі з піднятими руками.

1. Питання: Чи є такі дії пропорційними в контексті ст. 10 і 11 ЄКПЛ?
2. Закон «Про Національну поліцію»: ст. 43–45.
3. Орієнтири: *Oya Ataman v. Turkey*, *Shmushkovych v. Ukraine*.
4. Характеристика: Суд підкреслив, що навіть у випадку порушень громадського порядку влада зобов'язана застосовувати пропорційні заходи й поважати мирний характер зібрання.

Практичне завдання 2.

Журналіст висвітлював розгін мирної акції, знімав на камеру дії поліції. Правоохоронці затримали його, вилучили техніку та знищили відеоматеріали. МВС заявило, що журналіст «заважав спецоперації».

1. Питання: Чи охоплює ст. 10 право журналіста фіксувати дії поліції на публічному місці?
2. Конституція: ст. 34.
3. Орієнтири: *Dink v. Turkey*, *Najafli v. Azerbaijan*.
4. Характеристика: Суд наголошує, що ЗМІ виконують функцію «сторожового пса демократії», а перешкоджання їхній діяльності становить серйозне порушення ст. 10.

Практичне завдання 3.

Громадську організацію, яка планувала провести пікет біля адміністрації міста, заборонили за «можливі провокації». У день акції поліція заблокувала площу й не допустила навіть окремих учасників.

1. Питання: Чи порушує така заборона ст. 11 ЄКПЛ?
2. Конституція: ст. 39.
3. Орієнтири: *Bukta v. Hungary*, *Alekseyev v. Russia*.
4. Характеристика: ЄСПЛ неодноразово підкреслював, що влада має позитивний обов'язок забезпечити можливість проведення мирних акцій, навіть якщо є ризик контрдемонстрацій.

Практичне завдання 4.

Під час слідства поліція допитала активіста, який публікував критичні пости проти мера міста. Після цього його притягнули до адміністративної відповідальності за «поширення неправдивої інформації».

1. Питання: Чи є це непропорційним втручанням у свободу вираження поглядів?
2. Конституція: ст. 34.
3. Орієнтири: *Handyside v. the UK*, *Lopata v. Russia*.
4. Характеристика: Суд наголосив, що свобода вираження поширюється навіть на «образливі чи шокуючі» заяви, якщо вони є частиною публічної дискусії.

Практичне завдання 5.

Під час студентського протесту поліція затримала організаторів ще до початку акції, аргументуючи це «запобіганням безладам». Акція так і не відбулася.

1. Питання: Чи є такі превентивні затримання сумісними з гарантіями ст. 11 ЄКПЛ?
2. Конституція: ст. 29, 39.
3. Орієнтири: *Ezelin v. France*, *Navalnyy v. Russia*.
4. Характеристика: ЄСПЛ вважає, що затримання з метою недопущення протестів становить серйозне порушення права на мирні зібрання.

Практичне завдання 6.

Учасники екологічної акції вийшли з плакатами до будівлі уряду. Поліція швидко розігнала

їх, заявивши, що «плакати мали політичний характер, а політичні мітинги в центрі заборонені».

1. Питання: Чи сумісне таке обмеження зі ст. 10 і 11 ЄКПЛ?
2. Конституція: ст. 34, 39.
3. Орієнтири: *Stankov v. Bulgaria*.
4. Характеристика: Суд підкреслив, що навіть непопулярні чи радикальні ідеї мають право на вираження, якщо їхня форма є мирною.

Практичне завдання 7.

Телевізійний канал опублікував розслідування про корупцію в поліції. Після цього правоохоронні органи ініціювали перевірку каналу, посилаючись на «порушення ліцензійних умов». Канал стверджує, що це тиск і цензура.

1. Питання: Чи охоплює це гарантії ст. 10 ЄКПЛ?
2. Конституція: ст. 34.
3. Орієнтири: *Lingens v. Austria*, *Özgür Gündem v. Turkey*.
4. Характеристика: ЄСПЛ наголошує, що втручання держави, яке має на меті змусити ЗМІ замовчати критику влади, є прямим порушенням ст. 10.

Практичне завдання 8.

Під час мирної ходи ЛГБТ-спільноти поліція оголосила, що «не може гарантувати безпеку», і скасувала захід. Учасники заявляють, що держава зобов’язана не лише не забороняти, а й активно забезпечувати можливість проведення акцій.

1. Питання: Чи є відмова забезпечити охорону акції порушенням ст. 11 ЄКПЛ?
2. Конституція: ст. 24, 39.
3. Орієнтири: *Alekseyev v. Russia*.
4. Характеристика: Суд визнав, що держава має позитивний обов’язок захищати меншини від нападів і забезпечувати реалізацію права на мирні зібрання.

Практичне завдання 9.

Учасники страйку шахтарів перекрили залізницю, вимагаючи виплати зарплат. Поліція розігнала страйкарів силою, хоча переговорів не проводилося.

1. Питання: Чи сумісні дії поліції з гарантіями ст. 11 ЄКПЛ (право на страйк як частину свободи об’єднання)?
2. Конституція: ст. 36, 44.
3. Орієнтири: *Enerji Yapi-Yol Sen v. Turkey*.
4. Характеристика: Суд визнав, що право на страйк є складовою свободи об’єднань, а силовий розгін без діалогу є непропорційним.

Практичне завдання 10.

Блогера засудили до 3 років позбавлення волі за публікацію сатиричного відео про поліцію. Суд визнав, що відео «принижує авторитет держави».

1. Питання: Чи відповідає таке покарання стандартам ст. 10 ЄКПЛ?
2. Конституція: ст. 34.
3. Орієнтири: *Eon v. France*.
4. Характеристика: ЄСПЛ зазначає, що покарання за сатиру чи критику влади є непропорційним і несумісним із демократичним суспільством.

Семінарське заняття 1. Тема 8. Заборона дискримінації (ст. 14 ЄКПЛ) у правоохоронній діяльності

Практичне завдання 1.

Журналісти опублікували у всеукраїнській газеті фото відомого спортсмена, зроблені приховано під час його перебування на пляжі з родиною. Зображення супроводжувалися коментарями особистого характеру. Сам спортсмен стверджує, що фото зроблені без його згоди, в момент приватного відпочинку, і подає позов.

1. Питання: Чи має місце втручання у право на приватне життя за ст. 8 ЄКПЛ?
2. Конституція України: ст. 32.

3. ЦК України: ст. 307, 308 (право на зображення).

4. Орієнтири: *Von Hannover v. Germany (№1)*.

5. Характеристика: Суд зазначив, що навіть публічні особи мають право на приватне життя у сферах, не пов'язаних з виконанням їхніх публічних функцій.

Практичне завдання 2.

Працівника державної компанії було звільнено після того, як керівництво отримало доступ до його електронного листування з приватної пошти, яке велику частину стосувалося особистих справ. Керівництво посилалося на «порушення трудової дисципліни».

1. Питання: Чи охоплюється приватна електронна кореспонденція захистом ст. 8 ЄКПЛ?

2. Конституція: ст. 31.

3. Трудове законодавство: ст. 2-1 КЗпП.

4. Орієнтири: *Barbulescu v. Romania*.

5. Характеристика: Суд підтвердив, що приватні повідомлення працівника підпадають під захист ст. 8, навіть якщо він користується робочими ресурсами.

Практичне завдання 3.

Громадянина К. поставили під приховане прослуховування вдома протягом кількох місяців без рішення суду. Пізніше отримані записи використали як докази у кримінальній справі.

1. Питання: Чи є це втручанням у право на повагу до житла і кореспонденції?

2. Конституція: ст. 30–31.

3. КПК: ст. 246 (НСРД).

4. Орієнтири: *Kruslin v. France*, *Huvig v. France*.

5. Характеристика: Суд визнав, що прослуховування без належних гарантій суперечить ст. 8.

Практичне завдання 4.

Подружжя з України не може завести дитину природним шляхом і звертається по допомогу до клініки репродуктивної медицини. Однак чинне законодавство забороняє певні методи, і їхній запит відхиляють. Подружжя вважає, що це обмежує їхнє право на сімейне життя.

1. Питання: Чи охоплює ст. 8 право на репродуктивний вибір?

2. Конституція: ст. 51.

3. Орієнтири: *Evans v. the UK*.

4. Характеристика: Суд визнав, що питання народження дитини є частиною приватного життя, однак держави мають «поле розсуду» у регулюванні.

Практичне завдання 5.

Малолітню дитину після загибелі матері передали під опіку в іншу родину. Біологічний батько, який проживав окремо, не отримав дозволу на спілкування. Він стверджує, що органи влади безпідставно обмежили його контакт із дитиною.

- Питання: Чи порушено право на сімейне життя?
- Конституція: ст. 51, 52.
- СК України: ст. 153, 157.
- Орієнтири: *Kutzner v. Germany*.
- Характеристика: Суд підкреслив, що держава має обов'язок сприяти возз'єднанню сім'ї, а не перешкоджати цьому без належних підстав.

Практичне завдання 6.

Поліція провела обшук у квартирі адвоката під час слідства у справі його клієнта. Під час обшуку вилучили матеріали конфіденційного листування між адвокатом і підзахисним.

1. Питання: Чи відповідає це гарантіям ст. 8 ЄКПЛ?

2. Конституція: ст. 30, 31.

3. Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: ст. 22.

4. Орієнтири: *Niemietz v. Germany*.

5. Характеристика: Суд визнав, що офіс адвоката та його листування охоплюються захистом ст. 8.

Практичне завдання 7.

Державний орган зберігає базу біометричних даних громадян (відбитки пальців, ДНК), доступну для правоохоронців. Особа Х. подає скаргу, що такі дії є непропорційним втручанням у її приватність, адже вона не має судимості.

1. Питання: Чи відповідає зберігання ДНК-профілів принципу пропорційності?
2. Конституція: ст. 32.
3. Орієнтири: *S. and Marper v. the UK*.
4. Характеристика: Суд постановив, що необмежене зберігання даних невинних осіб є порушенням ст. 8.

Практичне завдання 8.

У невеликому місті місцева газета опублікувала матеріал про особу, яка живе з ВІЛ, вказавши її ім'я та адресу. Через це особа зазнала дискримінації та соціального тиску.

- Питання: Чи охоплює ст. 8 захист медичної конфіденційної інформації?
- Конституція: ст. 32, 49.
- Закон «Основи законодавства України про охорону здоров'я»: ст. 39.
- Орієнтири: *Z v. Finland*.
- Характеристика: Суд підкреслив, що медична інформація є особливо чутливою і потребує суворого захисту.

Практичне завдання 9.

Суд відмовив трансгендерній особі у зміні документів (імені та статі в паспорті), мотивуючи це «відсутністю чіткого правового регулювання». Особа стверджує, що через це стикається з постійними приниженнями та обмеженнями в повсякденному житті.

- Питання: Чи охоплює ст. 8 право на визнання гендерної ідентичності?
- Конституція: ст. 28, 32.
- Орієнтири: *Goodwin v. the UK*.
- Характеристика: Суд визнав, що невизнання гендерної ідентичності є порушенням права на приватне життя.

Практичне завдання 10.

Громадянина депортували з країни, де він прожив 20 років, до держави, з якою він фактично втратив зв'язки. Його родина — дружина та діти — залишилися в Європі.

1. Питання: Чи враховується право на сімейне життя при вирішенні питань депортації?
2. Конституція: ст. 26.
3. Закон «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства».
4. Орієнтири: *Boultif v. Switzerland*.
5. Характеристика: Суд зазначив, що депортація повинна враховувати сімейні зв'язки та пропорційність втручання.

Семінарське заняття 2. Тема 9. Застосування сили правоохоронними органами: практика ЄСПЛ

Практичне завдання 1.

У Києві відбувалася мирна демонстрація проти корупції. Частина учасників перекрила дорогу, однак більшість залишалася на тротуарах. Поліція застосувала сльозогінний газ і кийки проти всіх, включно з тими, хто сидів на землі з піднятими руками.

1. Питання: Чи є такі дії пропорційними в контексті ст. 10 і 11 ЄКПЛ?
2. Закон «Про Національну поліцію»: ст. 43–45.
3. Орієнтири: *Oya Ataman v. Turkey*, *Shmushkovych v. Ukraine*.
4. Характеристика: Суд підкреслив, що навіть у випадку порушень громадського порядку влада зобов'язана застосовувати пропорційні заходи й поважати мирний характер зібрання.

Практичне завдання 2.

Журналіст висвітлював розгін мирної акції, знімав на камеру дії поліції. Правоохоронці

затримали його, вилучили техніку та знищили відеоматеріали. МВС заявило, що журналіст «заважав спецоперації».

1. Питання: Чи охоплює ст. 10 право журналіста фіксувати дії поліції на публічному місці?
2. Конституція: ст. 34.
3. Орієнтири: *Dink v. Turkey*, *Najafli v. Azerbaijan*.
4. Характеристика: Суд наголошує, що ЗМІ виконують функцію «сторожового пса демократії», а перешкоджання їхній діяльності становить серйозне порушення ст. 10.

Практичне завдання 3.

Громадську організацію, яка планувала провести пікет біля адміністрації міста, заборонили за «можливі провокації». У день акції поліція заблокувала площу й не допустила навіть окремих учасників.

1. Питання: Чи порушує така заборона ст. 11 ЄКПЛ?
2. Конституція: ст. 39.
3. Орієнтири: *Bukta v. Hungary*, *Alekseyev v. Russia*.
4. Характеристика: ЄСПЛ неодноразово підкреслював, що влада має позитивний обов'язок забезпечити можливість проведення мирних акцій, навіть якщо є ризик контрдемонстрацій.

Практичне завдання 4.

Під час слідства поліція допитала активіста, який публікував критичні пости проти мера міста. Після цього його притягнули до адміністративної відповідальності за «поширення неправдивої інформації».

1. Питання: Чи є це непропорційним втручанням у свободу вираження поглядів?
2. Конституція: ст. 34.
3. Орієнтири: *Handyside v. the UK*, *Lopata v. Russia*.
4. Характеристика: Суд наголосив, що свобода вираження поширюється навіть на «образливі чи шокуючі» заяви, якщо вони є частиною публічної дискусії.

Практичне завдання 5.

Під час студентського протесту поліція затримала організаторів ще до початку акції, аргументуючи це «запобіганням безладам». Акція так і не відбулася.

1. Питання: Чи є такі превентивні затримання сумісними з гарантіями ст. 11 ЄКПЛ?
2. Конституція: ст. 29, 39.
3. Орієнтири: *Ezelin v. France*, *Navalnyy v. Russia*.
4. Характеристика: ЄСПЛ вважає, що затримання з метою недопущення протестів становить серйозне порушення права на мирні зібрання.

Практичне завдання 6.

Учасники екологічної акції вийшли з плакатами до будівлі уряду. Поліція швидко розігнала їх, заявивши, що «плакати мали політичний характер, а політичні мітинги в центрі заборонені».

1. Питання: Чи сумісне таке обмеження зі ст. 10 і 11 ЄКПЛ?
2. Конституція: ст. 34, 39.
3. Орієнтири: *Stankov v. Bulgaria*.
4. Характеристика: Суд підкреслив, що навіть непопулярні чи радикальні ідеї мають право на вираження, якщо їхня форма є мирною.

Практичне завдання 7.

Телевізійний канал опублікував розслідування про корупцію в поліції. Після цього правоохоронні органи ініціювали перевірку каналу, посилаючись на «порушення ліцензійних умов». Канал стверджує, що це тиск і цензура.

1. Питання: Чи охоплює це гарантії ст. 10 ЄКПЛ?
2. Конституція: ст. 34.
3. Орієнтири: *Lingens v. Austria*, *Özgür Gündem v. Turkey*.

4. Характеристика: ЄСПЛ наголошує, що втручання держави, яке має на меті змусити ЗМІ замовчати критику влади, є прямим порушенням ст. 10.

Практичне завдання 8.

Під час мирної ходи ЛГБТ-спільноти поліція оголосила, що «не може гарантувати безпеку», і скасувала захід. Учасники заявляють, що держава зобов'язана не лише не забороняти, а й активно забезпечувати можливість проведення акцій.

1. Питання: Чи є відмова забезпечити охорону акції порушенням ст. 11 ЄКПЛ?
2. Конституція: ст. 24, 39.
3. Орієнтири: *Alekseyev v. Russia*.
4. Характеристика: Суд визнав, що держава має позитивний обов'язок захищати меншини від нападів і забезпечувати реалізацію права на мирні зібрання.

Практичне завдання 9.

Учасники страйку шахтарів перекрили залізницю, вимагаючи виплати зарплат. Поліція розігнала страйкарів силою, хоча переговорів не проводилося.

1. Питання: Чи сумісні дії поліції з гарантіями ст. 11 ЄКПЛ (право на страйк як частину свободи об'єднання)?
2. Конституція: ст. 36, 44.
3. Орієнтири: *Enerji Yapi-Yol Sen v. Turkey*.
4. Характеристика: Суд визнав, що право на страйк є складовою свободи об'єднань, а силовий розгін без діалогу є непропорційним.

Практичне завдання 10.

Блогера засудили до 3 років позбавлення волі за публікацію сатиричного відео про поліцію. Суд визнав, що відео «принижує авторитет держави».

1. Питання: Чи відповідає таке покарання стандартам ст. 10 ЄКПЛ?
2. Конституція: ст. 34.
3. Орієнтири: *Eon v. France*.
4. Характеристика: ЄСПЛ зазначає, що покарання за сатиру чи критику влади є непропорційним і несумісним із демократичним суспільством.

Семінарське заняття 3. Тема 10. Окремі рішення ЄСПЛ проти України, що стосуються правоохоронної сфери

Практичне завдання 1.

Під час затримання підозрюваного у крадіжці поліція застосувала вогнепальну зброю, хоча чоловік тікав без озброєння і не становив загрози життю інших осіб. Внаслідок пострілу він отримав поранення. Влада пояснила це «необхідністю негайного припинення втечі».

1. Питання: Чи є застосування зброї пропорційним за ст. 2 ЄКПЛ?
2. Закон «Про Національну поліцію»: ст. 46, 47.
3. Орієнтири: *McCann and Others v. the UK*, *Nachova v. Bulgaria*.
4. Характеристика: Суд наголошує, що застосування смертельної сили можливе лише у випадках крайньої необхідності для захисту життя.

Практичне завдання 2.

Під час мирного протесту поліція застосувала гумові кулі й водомети проти демонстрантів, хоча ті не чинили активного опору. Серед протестувальників були неповнолітні й літні люди. Багато хто отримав травми.

1. Питання: Чи відповідає таке застосування сили ст. 3 ЄКПЛ?
2. Конституція: ст. 28.
3. Орієнтири: *Abdullah Yasa v. Turkey*, *Izci v. Turkey*.
4. Характеристика: ЄСПЛ визнає непропорційним застосування спецзасобів проти мирних демонстрантів.

Практичне завдання 3.

Затриманого у відділку поліції протягом кількох годин били по ногах і тулубу «для

зізнання». У медичному висновку зафіксовані численні синці. Правоохоронці виправдовувалися тим, що «не мали інших методів отримати інформацію».

1. Питання: Чи кваліфікуються дії як катування?
2. Конституція: ст. 28, 29.
3. КК України: ст. 127.
4. Орієнтири: *Selmouni v. France*, *Afanasyev v. Ukraine*.
5. Характеристика: Суд наголошує, що навіть в умовах боротьби зі злочинністю катування є абсолютно забороненим.

Практичне завдання 4.

Під час операції зі звільнення заручників спецпризначенці застрелили нападника. Родичі стверджують, що його можна було нейтралізувати без смертельних наслідків, бо він уже був оточений.

1. Питання: Як ЄСПЛ оцінює пропорційність застосування смертельної сили у таких ситуаціях?
2. Орієнтири: *Andronicou and Constantinou v. Cyprus*.
3. Характеристика: Суд визнає, що держава має обов'язок мінімізувати ризик для життя навіть під час спецоперацій.

Практичне завдання 5.

Учасника акції протесту поліцейські затримали й вдарили кілька разів кийком, хоча він не чинив опору. Внаслідок цього він отримав перелом руки.

1. Питання: Чи охоплюється таке застосування сили ст. 3 ЄКПЛ?
2. Закон «Про Національну поліцію»: ст. 43–45.
3. Орієнтири: *Rehbock v. Slovenia*.
4. Характеристика: Суд підкреслює, що навіть мінімальне застосування сили, якщо воно є непропорційним, може становити нелюдське поводження.

Практичне завдання 6.

Підозрюваний загинув у відділку поліції. Влада стверджує, що він «сам впав і вдарився», але родичі вказують на численні синці й сліди побоїв. Слідство обмежилось формальною перевіркою.

1. Питання: Чи має держава позитивний обов'язок провести ефективне розслідування?
2. Орієнтири: *Anguelova v. Bulgaria*, *Kaverzin v. Ukraine*.
3. Характеристика: ЄСПЛ вважає, що кожен випадок підозрілої смерті чи катувань у поліції вимагає ретельного, незалежного та ефективного розслідування.

Практичне завдання 7.

На стадіоні під час футбольного матчу поліція для розгону натовпу застосувала сльозогінний газ, який потрапив у сектор з дітьми. Декілька осіб були госпіталізовані.

1. Питання: Чи відповідає це стандартам ст. 3 ЄКПЛ?
2. Орієнтири: *Ali Güneş v. Turkey*.
3. Характеристика: Суд наголошує на забороні використання хімічних засобів у спосіб, що може завдати шкоди непричетним особам.

Практичне завдання 8.

Під час переслідування автомобіля, що перевищив швидкість, поліція відкрила вогонь по колесах. Куля влучила в пасажира, який загинув. Влада стверджує, що «це був нещасний випадок».

1. Питання: Чи відповідає застосування зброї вимогам «абсолютної необхідності»?
2. Закон «Про Національну поліцію»: ст. 46.
3. Орієнтири: *Makaratzis v. Greece*.
4. Характеристика: Суд підкреслює, що використання вогнепальної зброї має бути суворо регламентованим і пропорційним.

Практичне завдання 9.

Затриманого утримували в наручниках упродовж 12 годин навіть після того, як він перестав чинити опір. Поліція пояснила це «стандартною процедурою».

1. Питання: Чи може надмірне застосування спецзасобів становити нелюдське поводження?

2. Орієнтири: *Wainwright v. the UK*, *Raninen v. Finland*.

3. Характеристика: Суд вважає, що утримання в кайданках без необхідності може бути приниженням гідності.

Практичне завдання 10.

Під час антитерористичної операції військові затримали групу цивільних, тримали їх у підвалі без світла та їжі 4 доби. Влада заявила, що «це була необхідність у бойових умовах».

1. Питання: Чи поєднується ст. 3 і ст. 5 ЄКПЛ у таких випадках?

2. Орієнтири: *El-Masri v. Macedonia*, *Cestaro v. Italy*.

3. Характеристика: ЄСПЛ кваліфікує подібні практики як катування й свавільне позбавлення свободи.

Семінарське 4. Тема 11. Виконання рішень ЄСПЛ в Україні: інституційні та правові механізми

Практичне завдання 1.

ЄСПЛ у справі «Іваненко проти України» визнав порушення ст. 6 Конвенції (надмірна тривалість провадження) та присудив компенсацію. Заявник отримав кошти від держави, але його справа в національних судах так і не була завершена протягом наступних п’яти років.

1. Питання: Чи вважається це повним виконанням рішення ЄСПЛ?

2. Орієнтири: ст. 46 Конвенції, рішення у справі *Burdov v. Russia*.

3. Характеристика: Виконання рішень включає не лише індивідуальні, а й загальні заходи — усунення першопричини порушення.

Практичне завдання 2.

Уряд України сплатив компенсацію за рішення ЄСПЛ, але не вжив заходів щодо змін у законодавстві, яке призводить до масових порушень (наприклад, системна проблема невиконання рішень національних судів).

1. Питання: Яка різниця між індивідуальними та загальними заходами виконання?

2. Орієнтири: практика Комітету Міністрів Ради Європи; *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukraine*.

3. Характеристика: Індивідуальні заходи — це виплата компенсації, відновлення прав заявника; загальні — реформи, зміни в судовій системі чи адміністративній практиці.

Практичне завдання 3.

ЄСПЛ встановив, що заявник незаконно утримувався під вартою. Національні суди відмовили у його звільненні, посилаючись на «відсутність механізму прямого застосування рішень ЄСПЛ».

1. Питання: Чи зобов’язані українські суди прямо виконувати рішення ЄСПЛ?

2. Норми: Конституція України (ст. 9, ст. 55), Закон «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ».

3. Орієнтири: *Ilascu v. Moldova and Russia*.

4. Характеристика: Національні суди мають застосовувати Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права.

Практичне завдання 4.

ЄСПЛ виніс рішення щодо катувань у поліції. Заявнику виплатили компенсацію, але жоден поліцейський не був притягнутий до відповідальності, внутрішніх реформ не відбулося.

1. Питання: Чи відповідає це стандартам виконання рішення?

2. Орієнтири: *Kaverzin v. Ukraine*, *Afanasyev v. Ukraine*.

3. Характеристика: Держава має обов’язок не лише компенсувати шкоду, а й усунути причини порушення — реформувати поліцію, забезпечити розслідування.

Практичне завдання 5.

В Україні тривалий час не виконуються сотні рішень ЄСПЛ, пов’язаних із невиконанням рішень національних судів. Це створює так звану «структурну проблему».

1. Питання: Які механізми контролю застосовує Комітет Міністрів Ради Європи у випадках системних порушень?

2. Орієнтири: «пілотні рішення» (*Ivanov v. Ukraine*, *Burmych v. Ukraine*).

3. Характеристика: Комітет може вимагати від держави плану дій і моніторити його виконання, аж до застосування санкційних механізмів.

Практичне завдання 6.

Заявник отримав рішення ЄСПЛ на свою користь, але виконавча служба в Україні відмовляється виплатити компенсацію, посилаючись на «відсутність фінансування».

1. Питання: Який орган в Україні відповідає за виплату компенсацій?

2. Норми: Закон України «Про виконання рішень ЄСПЛ»; постанова Кабміну про Державний бюджет.

3. Характеристика: Мін'юст України через Державну казначейську службу здійснює виплати з бюджету, передбаченого для виконання рішень ЄСПЛ.

Практичне завдання 7.

Після рішення ЄСПЛ проти України заявник звернувся до Верховного Суду з вимогою перегляду національного рішення, яке суперечило висновкам Страсбурзького суду. Суд відмовив, посилаючись на «відсутність підстав».

1. Питання: Чи є рішення ЄСПЛ підставою для перегляду справи в Україні?

2. Норми: ЦПК, КАС, КПК — розділи про виключні підстави перегляду.

3. Орієнтири: практика Верховного Суду України після рішень ЄСПЛ (*Золотухін проти Росії* застосовувалося у нац. судах).

4. Характеристика: Рішення ЄСПЛ є підставою для перегляду національних рішень, що суперечать Конвенції.

Практичне завдання 8.

ЄСПЛ констатував порушення щодо свободи зібрань (ст. 11). Україна виплатила компенсацію, але не змінила законодавство щодо проведення мирних акцій, яке й надалі дає широкі дискреційні повноваження поліції.

1. Питання: Які наслідки для держави, якщо вона системно не виконує рішення ЄСПЛ?

2. Орієнтири: ст. 46 Конвенції; приклади дисциплінарного нагляду Комітету Міністрів Ради Європи.

3. Характеристика: Системне невиконання підриває авторитет держави, може призвести до політичного тиску й навіть до виключення з Ради Європи.

Семінарське заняття 5. Тема 12. Застосування практики ЄСПЛ в національних судах і досудовому слідстві

Практичне завдання 1

Під час обшуку в житлі слідчий вилучив особисті речі підозрюваного, які не були вказані в ухвалі слідчого судді. Слідчий відмовився повертати майно, посилаючись на те, що воно має значення для справи, а в КПК України відсутня пряма заборона на вилучення майна «за аналогією».

1. Питання: Як суди та органи досудового розслідування повинні застосовувати практику ЄСПЛ щодо гарантій ст. 8 ЄКПЛ при здійсненні процесуальних дій, якщо національна норма містить прогалини?

2. Норми: ст. 8, 9, 17 Закону України «Про застосування практики ЄСПЛ в Україні», ст. 8, 235 КПК України.

3. Орієнтири: *«Mancini v. Italy»*, *«Smirnov v. Russia»*.

4. Характеристика: Практика ЄСПЛ застосовується як джерело права та має пріоритет над неконкретизованими національними нормами. Втручання у право на приватне життя має відповідати критерію «згідно із законом» та бути пропорційним.

Практичне завдання 2

Слідчий порушив клопотання про тримання під вартою підозрюваного, обґрунтовуючи його лише тяжкістю злочину та формальним цитуванням ризиків із КПК України. Слідчий

суддя задовольнив клопотання, зазначивши, що ризики «припускаються» з огляду на загрозу суворого покарання.

1. Питання: Чи відповідає така позиція слідчого судді стандартам ЄСПЛ щодо обґрунтованості тримання під вартою?

2. Норми: ст. 5 ЄКПЛ, ст. 183, 194 КПК України.

3. Орієнтири: *«Neumeister v. Austria»*, *«Ignatenco v. Moldova»*, *«Харченко проти України»*.

4. Характеристика: Сама лише тяжкість злочину не може бути єдиною підставою для тримання під вартою. Слідчий суддя зобов'язаний оцінювати конкретні фактичні обставини та розглядати можливість застосування альтернативних запобіжних заходів.

Практичне завдання 3

Під час досудового розслідування оперативні співробітники фактично затримали особу за підозрою у вчиненні злочину, однак протокол затримання склали лише через 8 годин, коли особу доставили до органу досудового розслідування. Суд визнав затримання законним, рахуючи строк тримання з моменту складання протоколу.

1. Питання: З якого моменту особа вважається позбавленою свободи відповідно до Конвенції та практики ЄСПЛ?

2. Норми: ст. 5 ЄКПЛ, ст. 208, 209 КПК України.

3. Орієнтири: *«Grubin v. Russia»*, *«Заїченко проти України»*.

4. Характеристика: Позбавлення свободи охоплює момент фактичного обмеження особи у пересуванні, незалежно від офіційного оформлення протоколу. Будь-яке незареєстроване тримання під вартою є порушенням ст. 5 ЄКПЛ.

Практичне завдання 4

У кримінальному провадженні про збут наркотичних засобів адвокат заявив клопотання про визнання доказів недопустимими, оскільки злочин було вчинено в результаті контрольованої закупки, де правоохоронці підбурювали підозрюваного до продажу. Прокурор стверджував, що законодавство України дозволяє такі НСРД, а отже докази належні.

1. Питання: Які критерії розмежування дозволеної інфільтрації від провокації злочину встановив ЄСПЛ, і як їх має застосувати національний суд?

2. Норми: ст. 6 ЄКПЛ, ст. 271 КПК України.

3. Орієнтири: *«Teixeira de Castro v. Portugal»*, *«Ramanauskas v. Lithuania»*, *«Берлізев проти України»*.

4. Характеристика: Якщо правоохоронці не обмежуються пасивним розслідуванням, а провокують злочин, який без їхнього втручання не було б вчинено, всі отримані докази є недопустимими відповідно до ст. 6 ЄКПЛ.

Практичне завдання 5

Обвинувачення побудоване виключно на свідченнях анонімного свідка, якого захист не мав можливості допитати ані під час досудового розслідування, ані в суді. Суд ухвалив обвинувальний вирок, зазначивши, що національне законодавство дозволяє забезпечення безпеки свідків через анонімізацію.

1. Питання: Чи відповідає вирок суду стандартам забезпечення права на захист (st. 6 § 3 (d) ЄКПЛ)?

2. Норми: ст. 6 ЄКПЛ, ст. 352, 350 КПК України.

3. Орієнтири: *«Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom»*, *«Schatschaschwili v. Germany»*.

4. Характеристика: Обвинувальний вирок не може ґрунтуватися виключно або вирішальною мірою на показаннях свідка, якого захист не мав змоги допитати (тест «єдиного або вирішального доказу»).

Практичне завдання 6

Під час досудового розслідування підозрюваного було допитано як свідка без участі адвоката, і він дав викривальні показання проти себе. Згодом, уже у статусі підозрюваного,

він відмовився від цих слів. Суд використав первинні показання як доказ вини, вказавши, що на той момент особа ще не мала офіційного статусу підозрюваного.

1. Питання: Як застосовується автономне поняття «кримінальне обвинувачення» та привілей проти самовикриття у практиці ЄСПЛ?

2. Норми: ст. 6 ЄКПЛ, ст. 18, 87 КПК України.

3. Орієнтири: *«Salduz v. Turkey»*, *«Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine»*, *«Шабельник проти України»*.

4. Характеристика: Гарантії ст. 6 ЄКПЛ, включно з правом на адвоката та відмовою свідчити проти себе, застосовуються з моменту, коли становище особи істотно зачіпається діями правоохоронців, незалежно від її офіційного процесуального статусу.

Практичне завдання 7

Затриманий заявив про застосування до нього фізичного насильства працівниками поліції під час затримання. ДБР відмовило у відкритті кримінального провадження, обмежившись усним опитуванням працівників поліції, які заперечили факт побиття.

1. Питання: Яким критеріям має відповідати процесуальний обов'язок держави щодо ефективного розслідування заяв про катування за ст. 3 ЄКПЛ?

2. Норми: ст. 3 ЄКПЛ, ст. 2, 214 КПК України.

3. Орієнтири: *«Labita v. Italy»*, *«Kaverzin v. Ukraine»*, *«Карабет та інші проти України»*.

4. Характеристика: Заява про катування вимагає від держави проведення «ефективного та незалежного розслідування», яке має бути швидким, ретельним і здатним привести до встановлення та покарання винних осіб.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Ряд питань навчальної дисципліни виносяться на самостійне опрацювання. Виконання самостійної роботи оцінюється окремо та є невід’ємною складовою успішного проходження курсу.

1. Обґрунтованість підозри та ризики при застосуванні тримання під вартою (Ст. 5 Конвенції)

Завдання: Складіть аналітичну довідку щодо стандартів ЄСПЛ щодо оцінки «обґрунтованої підозри» на різних етапах досудового розслідування.

Питання: Поріг доказування на початковому етапі; оцінка конкретних ризиків (переховування, тиск на свідків, повторний злочин); недопустимість шаблонних та абстрактних формулювань у процесуальних документах.

2. Альтернативні запобіжні заходи та системні проблеми тримання під вартою в Україні (Ст. 5 Конвенції)

Завдання: Проаналізуйте обов'язок національних судів розглядати альтернативи триманню під вартою та підготуйте короткий огляд пилотних/структурних рішень ЄСПЛ.

Питання: Принцип «автоматичного» продовження строків; обов'язок мотивувати відмову від альтернативних заходів (застава, домашній арешт); аналіз рішень «Харченко проти України» та «Ігнатов проти України».

3. Матеріальний аспект ст. 3 Конвенції: Критерії розмежування та неналежні умови тримання

Завдання: Підготуйте порівняльну характеристику форм неналежного поводження у діяльності правоохоронців.

Питання: Критерії градації (катування, нелюдське поводження, поводження, що принижує гідність); стандарти умов тримання в ізоляторах тимчасового тримання (ІТТ) та слідчих ізоляторах (СІЗО); транспортування затриманих.

4. Процесуальний аспект ст. 3 Конвенції: Ефективне розслідування заяв про катування

Завдання: Визначте та викладіть у формі чек-листа стандарти проведення офіційного розслідування дій правоохоронців.

Питання: Критерії ефективності: незалежність розслідування, оперативність, ретельність, доступ потерпілого до матеріалів; обов'язок медичного документування тілесних ушкоджень.

5. Трискладовий тест ст. 8 Конвенції та стандарти проведення обшуків

Завдання: Проаналізуйте алгоритм застосування ЄСПЛ «трискладового тесту» під час перевірки законності проведеного обшуку.

Питання: Вимоги до поняття «згідно із законом»; оцінка «законної мети» та «необхідності у демократичному суспільстві»; обґрунтованість та конкретизація ухвали слідчого судді на обшук житла чи іншого володіння.

6. Втручання у приватність при проведенні НСРД та вилученні цифрових носіїв (Ст. 8 Конвенції)

Завдання: Підготуйте аналітичний розбір меж втручання правоохоронців у цифрову приватність особи.

Питання: Знімання інформації з каналів зв’язку та аудіо-/відеоконтроль особи; гарантії від сваволі при огляді й вилученні смартфонів та комп'ютерної техніки; строки зберігання та знищення отриманих даних.

7. Право на захист із перших хвилин затримання та ст. 6 Конвенції

Завдання: Опишіть стандарти ЄСПЛ щодо забезпечення доступу до правової допомоги на початковій стадії розслідування.

Питання: Визначення моменту, з якого особа вважається «затриманою» або підданою обвинуваченню; гарантії негайного доступу до адвоката; правові наслідки допиту без участі захисника (аналіз справи «Сальдуз проти Туреччини»).

8. Принцип неможливості примусу до самовикриття та право мовчати (Ст. 6 Конвенції)

Завдання: Проаналізуйте гарантії захисту від примусового надання показань у практиці ЄСПЛ.

Питання: Межі застосування права мовчати; примусове вилучення біологічних зразків vs надання свідчень; використання у суді свідчень, наданих особі як «свідку», яку фактично підозрювали у злочині.

9. Провокація злочину: Критерії розмежування оперативних дій та підбурювання (Ст. 6 Конвенції)

Завдання: Підготуйте порівняльну таблицю критеріїв оцінки законності проведення оперативного експерименту/контрольної закупки.

Питання: Пасивна роль правоохоронців проти активного підбурювання; наявність попередньої інформації про злочинну діяльність; процесуальний порядок перевірки заяви про провокацію у суді (рішення «Раманаускас проти Литви», «Берлізев проти України»).

10. Стандарти «абсолютної необхідності» та пропорційності застосування сили (Ст. 2 Конвенції)

Завдання: Підготуйте реферат щодо меж застосування вогнепальної зброї та спецзасобів працівниками правоохоронних органів.

Питання: Генеза стандарту «абсолютної необхідності» (справа «МакКанн та інші проти Великої Британії»); оцінка пропорційності застосування сили при затриманні; обов’язок належного планування та контролю правоохоронних операцій.

11. Допустимість доказів та концепція «справедливості процесу в цілому» (Ст. 6 Конвенції)

Завдання: Проаналізуйте підхід ЄСПЛ до оцінки доказів, отриманих із процесуальними порушеннями.

Питання: Співвідношення оцінки окремого доказу та концепції «trial as a whole» (справедливий суд загалом); використання показань анонімних свідків та засекречених агентів; межі застосування доктрини «плодів отруєного дерева» при порушенні різних статей Конвенції (ст. 3 vs ст. 8).

12. Обмеження прав особи та відступ від зобов'язань в умовах особливих правових режимів (Ст. 15 Конвенції)

Завдання: Підготуйте аналітичну довідку щодо специфіки діяльності правоохоронних органів під час воєнного або надзвичайного стану.

Питання: Межі та критерії відступу від зобов'язань за ст. 15 Конвенції (derogation); непорушні (абсолютні) права, від яких відступ заборонений за будь-яких обставин (ст. 2, ст. 3); пропорційність розширення повноважень правоохоронців під час надзвичайних ситуацій.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальні завдання виконуються у вигляді рукописного есе обсягом до 5 сторінок за темою яка обирається з нижченаведеного переліку або індивідуальною темою погодженою з викладачем.

Тематика есе

1. Критерії «обґрунтованої підозри» та ризики тримання під вартою (ст. 5 Конвенції): як подолати практику шаблонних клопотань у правоохоронній діяльності?
2. Системні проблеми тримання під вартою в Україні: аналіз правових позицій ЄСПЛ у справах «Харченко проти України» та «Ігнатов проти України».
3. Заборона катувань та неналежного поводження (ст. 3 Конвенції): межі розмежування катування, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження під час досудового розслідування.
4. Процесуальний обов'язок держави за ст. 3 Конвенції: стандарти проведення «ефективного та незалежного розслідування» заяв про насильство з боку працівників поліції.
5. Застосування «трискладового тесту» ЄСПЛ при проведенні обшуку житла чи іншого володіння (ст. 8 Конвенції): від ухвали слідчого судді до меж вилучення майна.
6. Цифрова приватність та НСРД (ст. 8 Конвенції): стандарти ЄСПЛ щодо знімання інформації з каналів зв’язку та огляду особистих гаджетів.
7. Забезпечення права на захист із перших хвилин затримання (ст. 6 Конвенції): значення справи «Сальдуз проти Туреччини» для українського кримінального процесу.
8. Принцип неможливості примусу до самовикриття та право мовчати: гарантії ст. 6 Конвенції при відборі зразків та допиті осіб під час досудового розслідування.
9. Провокація злочину в оперативно-розшуковій діяльності (ст. 6 Конвенції): межі між дозволеним експериментом та підбурюванням у практиці ЄСПЛ (рішення «Раманаускас проти Литви», «Берлізев проти України»).
10. Стандарт «абсолютної необхідності» та пропорційність застосування зброї/спецзасобів працівниками правоохоронних органів (ст. 2 Конвенції): аналіз рішення «МакКанн та інші проти Великої Британії».
11. Оцінка допустимості доказів у практиці ЄСПЛ: доктрина «плодів отруєного дерева» проти концепції «справедливості судового розгляду в цілому» (trial as a whole).
12. Обмеження прав особи та діяльність правоохоронних органів в умовах воєнного стану: межі допустимого відступу від зобов'язань за ст. 15 Конвенції.

Порядок оцінювання (денна/заочна)

Оцінювання ваших досягнень відбувається за системою відображеною в Таблиці 1

Таблиця 1

	Назва теми	Всього балів	Форма заняття
			Семінарське/практичне заняття (у т.ч. самостійна робота)
1	Правова природа Європейського суду з прав людини та його роль у захисті прав людини	4/-	4/-
2	Загальні принципи прав людини	4/-	4/-

	у практиці ЄСПЛ		
3	Заборона катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження (ст. 3 ЄКПЛ)	4/16	4/16
4	Право на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 ЄКПЛ)	4/-	4/-
5	Право на справедливий суд (ст. 6 ЄКПЛ) у кримінальному провадженні	4/16	4/16
6	Право на повагу до приватного та сімейного життя (ст. 8 ЄКПЛ)	4/-	4/-
7	Свобода вираження поглядів та зібрань (ст. 10 і 11 ЄКПЛ) у контексті дій правоохоронців	4/-	4/-
8	Заборона дискримінації (ст. 14 ЄКПЛ) у правоохоронній діяльності	4/-	4/-
9	Застосування сили правоохоронними органами: практика ЄСПЛ	4/16	4/16
10	Окремі рішення ЄСПЛ проти України, що стосуються правоохоронної сфери	4/-	4/-
11	Виконання рішень ЄСПЛ в Україні: інституційні та правові механізми	4/-	4/-
12	Застосування практики ЄСПЛ в національних судах і досудовому слідстві	4/-	4/-
Разом			48
Індивідуальна робота			12
Залік			40
Всього			100 балів

Робота на практичних заняттях оцінюється викладачем із розрахунку балів, зазначених у таблиці. Здобувач може виконати індивідуальну роботу за визначеною формою та тематикою.

Підсумковий контроль з дисципліни здійснюється у вигляді заліку, на якому можете отримати до 40 балів в залежності від повноти та обґрунтованості відповідей.

Якщо під час проходження курсу здобувач набрав 60 балів, він має право не складати залік вдовольнившись підсумковою оцінкою відповідно до кількості набраних балів. Схема переведення балів у підсумкову оцінку наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	**A**	відмінно
82-89	**B**	добре

75-81	**C**	
64-74	**D**	задовільно
60-63	**E**	
35-59	**FX**	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	**F**	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод як джерело права в Україні та інструмент правоохоронної діяльності.
2. Статус рішення ЄСПЛ як джерела права: національний та міжнародно-правовий виміри.
3. Механізм та межі імплементації рішень ЄСПЛ у кримінальний процесуальний шар України.
4. Структура ЄСПЛ, критерії прийнятності заяв та їх значення для діяльності правоохоронних органів.
5. Автономні поняття ЄСПЛ (*«кримінальне обвинувачення»*, *«затримання»*, *«володіння»*): співвідношення з національним понятійним апаратом.
6. Межі розсуду держави (*Margin of Appreciation*) та її застосування у сферах публічного порядку і безпеки.
7. Пропорційність та «трискладовий тест» ЄСПЛ при оцінці легітимності втручання у права людини.
8. Негативні та позитивні (матеріальні й процесуальні) зобов’язання держави за Конвенцією у правоохоронній сфері.
9. Принцип верховенства права (*Rule of Law*) у прецедентній практиці ЄСПЛ та вимоги до якості закону.
10. Філософія права людини vs. потреба ефективної боротьби зі злочинністю: пошук балансу за стандартами Страсбурга.
11. Стаття 2 Конвенції (Право на життя): матеріальний аспект та межі застосування вогнепальної зброї працівниками поліції.
12. Генеза та зміст стандарту «абсолютної необхідності» у контексті застосування сили (*«МакКанн та інші проти Великої Британії»*).
13. Процесуальний обов’язок держави за ст. 2 Конвенції: стандарти проведення ефективного розслідування випадків смерті осіб.
14. Планування та контроль правоохоронних операцій як гарантія мінімізації ризиків для життя людини.
15. Абсолютний характер заборони катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження (Стаття 3 Конвенції).
16. Розмежування катування, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження у практиці ЄСПЛ щодо дій правоохоронців.
17. Процесуальний обов'язок за ст. 3 Конвенції: критерії проведення незалежного, швидкого та ретельного розслідування заяв про насильство в поліції.
18. Особливості медичного документування тілесних ушкоджень під час затримання та перебування осіб під вартою.
19. Стандарти тримання осіб в ізоляторах тимчасового тримання (ІТТ) та СІЗО у світлі рішень ЄСПЛ щодо України.
20. Право на свободу та особисту недоторканність (Стаття 5 Конвенції): поняття фактичного затримання та його фіксація.

21. Критерії «обґрунтованої підозри» на початкових та наступних етапах досудового розслідування.

22. Оцінка ризиків при обранні та продовженні тримання під вартою (ризик переховування, тиску, повторного злочину).

23. Проблема «автоматичного» продовження строків тримання під вартою у практиці ЄСПЛ щодо України (*«Харченко проти України»*).

24. Обов'язок суду та правоохоронців розглядати альтернативні запобіжні заходи.

25. Розгляд справ у найкоротший строк або звільнення під підписку: поняття розумного строку тримання під вартою.

26. Процесуальні гарантії затриманої особи (ст. 5 § 2, § 3, § 4, § 5 Конвенції).

27. Гарантії ст. 6 Конвенції (Право на справедливий суд) у контексті досудового розслідування.

28. Поняття «кримінального обвинувачення» та момент, з якого виникають процесуальні гарантії ст. 6 Конвенції.

29. Доступ до правової допомоги з перших хвилин затримання: правові наслідки рішення у справі *«Сальдуз проти Туреччини»*.

30. Принцип неможливості примусу до самовикриття (*privilege against self-incrimination*) та право мовчати.

31. Використання свідчень, наданих особою у статусі «свідка», під час подальшого висунення їй обвинувачення.

32. Провокація злочину в оперативно-розшуковій діяльності: відмежування пасивного розслідування від підбурювання (*«Раманаускас проти Литви»*).

33. Судовий контроль та процесуальний порядок розгляду заяв про провокацію злочину (*«Берлізев проти України»*).

34. Захист анонімних свідків та засекречених агентів: баланс між безпекою особи та правом на допит свідків обвинувачення.

35. Концепція оцінки «справедливості судового розгляду в цілому» (*trial as a whole*) у прецедентній практиці ЄСПЛ.

36. Допустимість доказів у практиці ЄСПЛ: межі застосування доктрини «плодів отруєного дерева» при порушенні ст. 3 та ст. 8 Конвенції.

37. Загальні засади захисту права на повагу до приватного і сімейного життя, житла і таємниці кореспонденції (Стаття 8 Конвенції).

38. Обшук житла чи іншого володіння особи: гарантії від сваволі та вимоги до обґрунтованості ухвал слідчого судді.

39. Проведення огляду та обшуку особи: процесуальні стандарти та межі втручання.

40. Негласні слідчі (розшукові) дії (НСРД) та втручання у приватне життя: вимоги якості закону та контролю за зловживаннями.

41. Знімання інформації з каналів зв'язку, відео- та аудіоконтроль: строки зберігання, використання та знищення отриманих даних.

42. Цифрова приватність: огляд, вилучення та дослідження інформації зі смартфонів, ПК і цифрових носіїв у світлі ст. 8 Конвенції.

43. Свобода вираження поглядів (Стаття 10 Конвенції) та діяльність правоохоронних органів під час забезпечення публічного порядку.

44. Межі застосування сили та спеціальних засобів правоохоронцями під час мирних зібрань (Стаття 11 Конвенції).

45. Захист права власності (Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції) у кримінальному провадженні.

46. Тимчасове вилучення та арешт майна: дотримання принципу пропорційності та «справедливого балансу».

47. Доля речових доказів та вилученого майна у разі закриття провадження або виправдання особи.

48. Заборона дискримінації (Стаття 14 Конвенції) у діяльності правоохоронних органів: ромська громада, уразливі групи та злочини з мотивів ненависті.

49. Особливості розслідування расово вмотивованого насильства та обов'язок дослідження мотиву ненависті.

50. Відсутність ефективних засобів юридичного захисту (Стаття 13 Конвенції) в контексті надмірної тривалості розслідування.

51. Неможливість повторного притягнення до відповідальності за одне й те саме правопорушення (*Non bis in idem* - Ст. 4 Протоколу № 7).

52. Відграничення кримінальних проступків від адміністративних правопорушень крізь призму «критеріїв Енгеля».

53. Діяльність правоохоронних органів щодо захисту потерпілих від домашнього насильства: позитивні зобов'язання держави (*«Володіна проти Росії»*).

54. Ефективність функціонування термінових заборонних та обмежувальних приписів у практиці ЄСПЛ.

55. Специфіка використання результатів НСРД як доказів у кримінальному процесі: прецедентні вимоги ЄСПЛ.

56. Права учасників кримінального провадження при застосуванні заходів безпеки.

57. Правова процедура затримання осіб за підозрою у вчиненні злочину: недопущення неформальних («тіньових») затримань.

58. Право на компенсацію у разі незаконного затримання або тримання під вартою (ст. 5 § 5 Конвенції).

59. Система катувань та неналежного поводження у пенітенціарних установах: прецедентний аналіз ЄСПЛ.

60. Обов’язок правоохоронців щодо захисту свідків та потерпілих від погроз і повторної віктимізації.

ПРАВИЛА КУРСУ ТА ПОЛІТИКА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Академічна доброчесність повинна бути забезпечена під час проходження даного курсу, зокрема при виконанні письмових робіт (принципи описані у Законі України «Про академічну доброчесність» від 18 грудня 2025 року № 4742IX (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text) та Кодексі академічної доброчесності Пенітенціарної академії України від 30 березня 2026 року №132/ОД (https://pau.edu.ua/higher-education-quality-assurance-sector/academic-integrity/). Списування під час підсумкового контролю, виконання практичних завдань на замовлення, підказки вважаються проявами академічної недоброчесності. Від усіх здобувачів вищої освіти очікується дотримання академічної доброчесності у зазначених вище моментах. До здобувачів вищої освіти, у яких було виявлено порушення академічної доброчесності, застосовуються різноманітні дисциплінарні заходи (включаючи повторне проходження певних етапів).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна

1. Авраменко О.В., Хитра А.Я., Шехавцов Р.М. Практика Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні : збірник рішень. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 358 с.

2. Брич Л.П. Застосування практики Європейського суду з прав людини щодо кримінального процесуального доказування торгівлі людьми : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2023. 240 с.

3. Верховенство права та права людини у світлі Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод : практично-методичний посібник викладача. Київ, 2016. 860 с.

4. Волошанівська Т.В. Засада забезпечення права на захист у кримінальному провадженні в контексті європейських стандартів справедливого судового розгляду : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2019. 252 с.

5. Гловюк І.В., Стоянов М.М., Завтур В.А. Використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні : навчально-методичний посібник. Одеса : Юридична література, 2017. 224 с.

6. Гуйван П.Д. Застосування Європейським судом із прав людини статті 8 Конвенції про захист прав людини під час захисту персональних даних. Одеса, 2018. 184 с.

7. Гулям У.Х. Застосування рішень Європейського суду з прав людини у судах першої інстанції в Україні : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Одеса, 2023. 216 с.

8. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26.11.1987 : Конвенція; Рада Європи // *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_068.

9. Завгородній В.А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на юридичну діяльність в Україні: теоретичний, методологічний і прикладний аспекти : монографія. Дніпро : ДДУВС, 2020. 536 с.

10. Загальна декларація прав людини : міжнародний документ ООН від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

11. Кельман М.С., Токарська А.С., Ярмол Л.В., Цебенко С.Б., Дутко А.О. Сучасні механізми захисту прав людини : колективна монографія. Львів : Галицька видавнича спілка, 2020. 220 с.

12. Климкевич Р.А. Кримінальне процесуальне законодавство України та Європейського Союзу: апроксимація та диференціація : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Львів, 2022. 285 с.

13. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 34/169 від 17.12.1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282#Text

14. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

15. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : міжнародний документ ООН від 10.12.1984. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text

16. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

17. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

18. Марченко Т.Ю. Право підозрюваного, обвинуваченого мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту: теорія і практика реалізації у кримінальному провадженні України : монографія. 2023. 274 с.

19. Міжнародне правосуддя : навчально-методичний посібник / О.К. Канєнберг-Сандул, В.В. Форманюк, Н.В. Хендель ; за ред. Х.Н. Бехруза. Одеса : Фенікс, 2023. 106 с.

20. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : міжнародний документ ООН від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

21. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку : міжнародний документ ООН від 07.09.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_334#Text

22. Посібник із судової практики за статтею 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Право на ефективний засіб юридичного захисту : посібник Європейського суду з прав людини. Актуальна редакція. URL: https://ks.echr.coe.int/web/echr-ks/d/guide_art_13_ukr.

23. Посібник із судової практики за статтею 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та статтею 1 Протоколу № 12 до Конвенції: Заборона дискримінації : посібник Європейського суду з прав людини. Актуальна редакція. URL: https://ks.echr.coe.int/en/web/echr-ks/article-14.

24. Посібник із судової практики за статтею 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Заборона катування : посібник Європейського суду з прав людини. Актуальна редакція станом на 31 серпня 2025 р. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_3_eng.

25. Посібник із судової практики за статтею 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Право на свободу та особисту недоторканність : посібник Європейського суду з прав людини. Актуальна редакція станом на 28 лютого 2026 р. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_5_eng.

26. Посібник із судової практики за статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Право на справедливий суд (кримінально-правовий аспект) : посібник Європейського суду з прав людини. Актуальна редакція станом на 28 лютого 2026 р. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_eng-pdf.

27. Посібник із судової практики за статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Право на повагу до приватного і сімейного життя : посібник Європейського суду з прав людини. Актуальна редакція. URL: https://ks.echr.coe.int/web/echr-ks/d/guide_art_8_eng.

28. Посібник із судової практики Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Права ув'язнених : посібник Європейського суду з прав людини. Актуальна редакція. URL: https://ks.echr.coe.int/en/web/echr-ks/prisoners-rights.

29. Право Ради Європи та практика ЄСПЛ : навчально-методичний посібник / уклад.: В.В. Форманюк, Р.Ф. Харитонов, Ю.Ю. Акіменко та ін. ; за ред. Х.Н. Бехруза. Одеса : Фенікс, 2023. 120 с.

30. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text

31. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3477-15.

32. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text

33. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України від 19.12.2014 № 13 // *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/v0013740-14.

34. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

35. Про Національну стратегію у сфері прав людини : Указ Президента України від 24.03.2021 № 119/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text

36. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР // *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/475/97-вр.

37. Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : Закон України від 05.10.2017 № 2156-VIII // *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2156-19.

38. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text

39. Протокол № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.2000 : Протокол; Рада Європи // *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_537.

40. Протокол № 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за всіх обставин від 03.05.2002 № 13 : Протокол; Рада Європи // *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_180.

41. Протокол № 15 про внесення змін до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 24.06.2013 : Протокол; Рада Європи // *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_001-13.

42. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 02.10.2013 : Протокол; Рада Європи // *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_002-13.

43. Туркот М.С., Столітній А.В., Баулін О.В. та ін. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини : практичний посібник. Київ : Норма права, 2021. 1102 с.

44. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання : міжнародний документ ООН від 18.12.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f48#Text

45. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид., випр., допов. Київ, 2015. 208 с.

46. Шумейко Д.О. Здійснення спеціального кримінального провадження в Україні: теорія та практика : монографія. Київ : Алерта, 2020. 438 с.

47. Шуміло І.А. Міжнародна система захисту прав людини : навчальний посібник. Київ : ФОП Голембовська О.О., 2018. 168 с.

48. Ягунов Д.В. Практика ЄСПЛ (питання кримінального та цивільного судочинства, захисту власності, приватного і сімейного життя). 4-те вид., перероб. і допов. Одеса : Фенікс, 2019. 502 с.

49. Якових Є.В. Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України : дис. … д-ра філософії : 081 Право. Одеса, 2025. 281 с.

Допоміжна

1. Harris D.J., O'Boyle M., Bates E., Buckley C. Law of the European Convention on Human Rights. 5th ed. Oxford : Oxford University Press, 2023. 1011 p.

2. P. van Dijk, F. van Hoof, A. van Rijn, Zwaak L. (eds.). Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. 5th ed. Cambridge ; Antwerp ; Portland : Intersentia, 2018. 1230 p.

3. Аркуша Л.І., Торбас О.О. Довідник термінів у практиці ЄСПЛ з питань кримінального судочинства. Одеса : Фенікс, 2022. 216 с.

4. Баулін О.В. Забезпечення прав людини у кримінальному судочинстві України. *Європейський правничий часопис.* 2024. Вип. 2. С. 83-91.

5. Березюк В.В. Фіксування судового провадження як гарантія права на справедливий суд у кримінальному процесі : дис. … д-ра філософії : 081 Право. Харків, 2023. 214 с.

6. Біла-Кисельова А.А. Зобов'язання за статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположні свободи щодо захисту персональних даних: міжнародний досвід і практика Європейського суду з прав людини. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія».* 2020. Т. 26. С. 12-18.

7. Волошанівська Т.В. До питання тлумачення права на ефективний захист у кримінальному провадженні на підставі застосування судами України практики Європейського суду з прав людини. *Київський часопис права.* 2021. № 3. С. 195-202.

8. Волошанівська Т.В. Застосування судами України практики Європейського суду з прав людини щодо забезпечення права на ефективний захист у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право.* 2017. № 12. С. 258-262.

9. Глинська Н.В., Басиста І.В., Дроздов О.М. Проблеми забезпечення прав особи при оскарженні повідомлення про підозру в об'єднаному кримінальному провадженні. *Нове українське право.* 2024. Вип. 1. С. 105-118.

10. Гловюк І.В., Марченко Т.Ю. Проблеми доступу сторони захисту до результатів негласних слідчих (розшукових) дій. *Право України.* 2018. № 8. С. 48-59.

11. Горб Ю.В. Проведення процесуальних дій з ініціативи сторони захисту в досудовому провадженні : дис. … д-ра філософії : 081 Право. Дніпро, 2021. 263 с.

12. Горобець Н.С., Лелека С.С. Обов'язковість застосування судами України практики Європейського суду з прав людини як джерела права. *Київський часопис права.* 2023. № 1. С. 138-143.

13. Громлюк А.В. Особливості розгляду справ ЄСПЛ за скаргами на порушення права власності. *Правова позиція.* 2023. № 1 (38). С. 141-144.

14. Гуменюк А. С. Допустимість доказів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... д-ра філософії. Одеса, 2025. 248 с.

15. Гуменюк А. С. Допустимість результатів негласних слідчих (розшукових) дій при перекваліфікації кримінального правопорушення. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 черв. 2022 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 445-447.

16. Гуменюк А.С. Щодо доцільності обмеження повноважень прокурора розпоряджатися результатами негласних слідчих (розшукових) дій. *Доктринальні та правозастосовні проблеми кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 10-й річниці набуття чинності Кримінального процесуального кодексу України (м. Одеса, 9 груд. 2022 р.) / уклад.: Л.І. Аркуша, О.О. Торбас, В.А. Завтур ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. С. 165-169.

17. Давиденко С.В., Мавдрик Д.О. Проблеми вдосконалення правового регулювання процедури проведення обшуку слідчим, дізнавачем, прокурором. *Актуальні проблеми держави і права.* 2021. Вип. 90. С. 45-51.

18. Данило С.М. Система міжнародно-правових стандартів забезпечення прав і свобод людини на стадії досудового розслідування. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2025. № 2 (109). С. 299-314.

19. Дрозд В.Г. Концептуальні засади правового регулювання досудового розслідування як стадії кримінального провадження : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 495 с.

20. Єгоров А.Є. Деякі питання застосування рішень Європейського Суду з прав людини у якості джерела права в Україні: особливості та проблеми. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2022. № 2 (54). С. 51-59.

21. Завтур В.А. Презумпція свободи особи при застосуванні пункту «с» статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: практика Європейського суду з прав людини і національний контекст. *Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи* : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 13 черв. 2018 р.). Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. С. 81-85.

22. Іванов М.С. Національний правовий механізм забезпечення прав учасників кримінального провадження. *Вісник кримінального судочинства.* 2018. № 2. С. 195-201.

23. Іванов М.С., Кучинська О.П. Конституційний Суд України як елемент національного механізму забезпечення прав учасників кримінального провадження. *Вісник кримінального судочинства.* 2018. № 4. С. 180-187.

24. Каланча І.Г. Поняття практики Європейського суду з прав людини як джерела кримінального процесуального права України. *Вісник кримінального судочинства.* 2020. № 3. С. 8-21.

25. Каланча І.Г. Роль правових актів Європейського суду з прав людини в кримінальному процесі України. *Проблеми законності.* 2020. Вип. 150. С. 170-181.

26. Климкевич Р.А. Кримінальне процесуальне законодавство України та Європейського Союзу: апроксимація та диференціація : дис. … д-ра філософії : 081 Право. Львів, 2022. 285 с.

27. Колесниченко О.В. Дотримання законності прокурором під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій : дис. … д-ра філософії : 081 Право. Одеса, 2025. 196 с.

28. Кучинська О.П., Циганюк Ю.В. Система міжнародних стандартів прав людини у кримінальному процесі України. *Право України.* 2019. № 9. С. 50-64.

29. Кучинська О.П., Щиголь О.В. Поняття та зміст доступу до правосуддя в кримінальному процесі України. *Вісник кримінального судочинства.* 2019. № 3. С. 20-30.

30. Кучук А.М., Пекарчук В.М. Вплив практики Європейського суду з прав людини на національне право: пропедевтичний аспект. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2022. Випуск 4(45). С. 17-21.

31. Кучук А.М., Пекарчук В.М. Справедливість у правничій діяльності в аспекті логіки та інновацій. *Науковий вісник публічного та приватного права: Збірник наукових праць.* Випуск 4. Київ. Науково-дослідний інститут публічного права, 2025.С. 3-8.

32. Кучук А.М., Пекарчук В.М. Статус органів публічної влади в екстраординарних умовах: теоретико-правовий вимір. *Прикарпатський юридичний вісник.* Випуск 5 (58), 2024. С. 17-19.

33. Кучук А.М., Пекарчук В.М. Транснаціоналізація конституціоналізму як об’єкт наукового пізнання. *Науковий вісник Сіверщини.* Серія: Право: науковий журнал / Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2023. № 3 (20). 1. С. 32-40.

34. Льошенко О.Ю. Реалізація права на справедливий суд у кримінальному провадженні України : дис. … д-ра філософії : 081 Право. Одеса, 2021. 226 с.

35. Марченко Т.Ю. Право підозрюваного, обвинуваченого мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту: теорія і практика реалізації у кримінальному провадженні України : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Одеса, 2021. 240 с.

36. Міжнародне правосуддя : навч.-метод. посіб. / О.К. Канєнберг-Сандул, В.В. Форманюк, Н.В. Хендель ; за ред. проф. Х.Н. Бехруза ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. 106 с.

37. Мудрецька Г.В. Реалізація учасниками кримінального провадження права на доступ до матеріалів досудового розслідування. *Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика.* 2023. Т. 6. № 2. С. 29-34.

38. Осінська О.М. Потерпілий як суб'єкт кримінальних процесуальних правовідносин : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 218 с.

39. Охріменко С.С. Реалізація права на захист у кримінальному процесі. *Право. Держава та регіони. Серія: Право.* 2023. № 2 (80). С. 114-119.

40. Пекарчук В.М., Петровська Ю.М., Попружна А.В. Антидискримінаційна політика як складова міжнародних стандартів захисту прав людини: концептуальний вимір. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право* : науковий журнал / Пенітенціарна академія України. Чернігів : ПАУ, 2026. № 1 (27). С. 90-102.

41. Пекарчук В.М., Петровська Ю.М., Попружна А.В. Міжнародні антидискримінаційні стандарти в практиці ЄСПЛ: проблеми адаптації в Україні. ПАУ, 2026. № 2 (28). С. 231-243.

42. Погорецький М.М. Гарантії прав і свобод особи під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів у досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану, надзвичайного стану або в районі проведення АТО. *Вісник кримінального судочинства.* 2021. № 1. С. 99-117.

43. Попович І.М. Процесуальне положення сторін у досудовому розслідуванні: теоретичні, законодавчі та функціональні аспекти : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. URL: https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0419U003324/ (дата звернення: 13.09.2026).

44. Право Ради Європи та практика ЄСПЛ : навч.-метод. посіб. / уклад.: В.В. Форманюк, Р.Ф. Харитонов, Ю.Ю. Акіменко, О.В. Пасечник, О.К. Канєнберг-Сандул, Т.С. Федорова, Д.О. Гребенюк ; за ред. Х.Н. Бехруза. Одеса : Фенікс, 2023. 120 с.

45. Пчеліна О.В. Застосування практики Європейського суду з прав людини у вітчизняному кримінальному провадженні. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2020. № 1. С. 160-164.

46. Пчеліна О.В. Реалізація права на захист у спеціальному кримінальному провадженні (in absentia): баланс публічних і приватних інтересів. *Актуальні питання у сучасній науці.* 2025. № 8 (38). С. 585-597.

47. Пчеліна О.В., Данило С.М. Застосування практики ЄСПЛ у кримінальному провадженні України. *Наше право.* 2024. № 1. С. 462-470.

48. Ракіпова І.В. Забезпечення права потерпілого на представництво у кримінальному провадженні. *Часопис Київського університету права.* 2021. № 4. С. 228-233.

49. Рішення Європейського суду з прав людини щодо порушення прав в'язнів з 2016 по 2021 рік / упоряд. Є.Ю. Захаров. Харків : Права людини, 2021. 572 с.

50. Розумовський О.С. Рішення Європейського суду з прав людини як джерела кримінального процесуального законодавства України : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Харків, 2025. 271 с.

51. Розумовський О.С., Кочура О.О. Європейський Суд з прав людини як частина кримінального процесуального законодавства України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2020. № 3 (90). С. 235-244.

52. Самбор М.А. Право на свободу мирних зібрань у рішеннях Європейського суду з прав людини: правові позиції для імплементації у практику правозастосування в Україні. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка.* 2023. № 2. С. 45-62.

53. Сінгаєвська О. Заборона та обмеження права на свободу мирних зібрань: конституційна та міжнародна перспектива. *Київський часопис права.* 2025. № 3. С. 61-67.

54. Справа «Армані да Сілва проти Сполученого Королівства» (Armani Da Silva v. the United Kingdom): рішення Європейського суду з прав людини від 30 березня 2016 р., заява № 5878/08 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161975 (дата звернення: 13.09.2026).

55. Справа «Бурмич та інші проти України»: рішення Європейського суду з прав людини від 12 жовтня 2017 р., заяви № 46852/13, 47786/13, 54125/13, 56605/13, 3653/14 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178082 (дата звернення: 13.09.2026).

56. Справа «Вадим Мельник проти України» : рішення Європейського суду з прав людини від 15 вересня 2022 р., заяви № 62209/17 та № 50933/18 // *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_h65

57. Справа «Дворскі проти Хорватії» (Dvorski v. Croatia): рішення Європейського суду з прав людини від 20 жовтня 2015 р., заява № 25703/11 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158736.

58. Справа «Захевський проти України» (Zakshevskiy v. Ukraine) : рішення Європейського суду з прав людини від 17 березня 2016 р., заява № 7193/04 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161407.

59. Справа «Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства» (Ibrahim and Others v. the United Kingdom): рішення Європейського суду з прав людини від 13 вересня 2016 р., заяви № 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166680.

60. Справа «Кудревічюс та інші проти Литви» (Kudrevičius and Others v. Lithuania): рішення Європейського суду з прав людини від 15 жовтня 2015 р., заява № 37553/05 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158200.

61. Справа «Кукалашвілі та інші проти Грузії» (Kukhalashvili and Others v. Georgia) : рішення Європейського суду з прав людини від 2 квітня 2020 р., заяви № 8938/07 та 41891/07 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201115.

62. Справа «Луценко проти України» (Lutsenko v. Ukraine) : рішення Європейського суду з прав людини від 11 червня 2015 р., заява № 29334/11 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154418.

63. Справа «Медведчук проти України» : ухвала Європейського суду з прав людини від 2 червня 2022 р., заява № 32100/21 // *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_g07.

64. Справа «Михайлов та інші проти України» (Mikhaylov and Others v. Ukraine) : рішення Європейського суду з прав людини від 11 січня 2018 р., заява № 80643/12 та ін. // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-179862.

65. Справа «Свердлова та Шевченко проти України» (Sverdlova and Shevchenko v. Ukraine) : рішення Європейського суду з прав людини від 23 січня 2025 р., заява № 73596/13 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-242992.

66. Справа «Ситник проти України» (Sytnyk v. Ukraine) : рішення Європейського суду з прав людини від 24 квітня 2025 р., заява № 16497/20 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-242999.

67. Справа «Сукачов проти України» (Sukachov v. Ukraine) : рішення Європейського суду з прав людини від 30 січня 2020 р., заява № 14057/17 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203519.

68. Справа «Чайковський проти України» (Chaykovskyy v. Ukraine) : рішення Європейського суду з прав людини від 9 жовтня 2025 р., заява № 48879/19 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-248946 (дата звернення: 13.09.2026).

69. Справа «Шабельник проти України (№ 2)» (Shabelnik v. Ukraine (No. 2)) : рішення Європейського суду з прав людини від 1 червня 2017 р., заява № 15685/11 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-173775.

70. Справа «Шабо та Віссі проти Угорщини» (Szabó and Vissy v. Hungary) : рішення Європейського суду з прав людини від 12 січня 2016 р., заява № 37138/14 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160020.

71. Справа «Шморгунов та інші проти України» (Shmorgunov and Others v. Ukraine) : рішення Європейського суду з прав людини від 21 січня 2021 р., заяви № 15367/14 та ін. // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207418.

72. Справа «Яременко проти України (№ 2)» (Yaremenko v. Ukraine (No. 2)) : рішення Європейського суду з прав людини від 30 квітня 2015 р., заява № 66338/09 // *HUDOC.* URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154022.

73. Стовба О.В. Оскарження рішень слідчого судді: практика Європейського суду з прав людини. *Правова позиція.* 2023. № 3 (40). С. 98-102.

74. Тарасюк С.М. Кримінальний процесуальний механізм забезпечення конституційних прав особи при проведенні в її житлі чи іншому володінні слідчих (розшукових) дій : дис. … д-ра філософії : 081 Право. Одеса, 2021. 255 с.

75. Туманянц А.Р. Забезпечення прав потерпілого при застосуванні запобіжних заходів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2023. Т. 2. Вип. 78. С. 304-309.

76. Шепотько М.А. Кримінальна відповідальність за провокацію кримінального правопорушення: порівняльно-правове дослідження : дис. ...д-ра філософії: 081 Право / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. 238 с.

77. Шульган І. Деякі аспекти забезпечення права на свободу та особисту недоторканність. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки.* 2021. Т. 8. № 4 (32). С. 43-48.

78. Ягунов Д.В. Практика ЄСПЛ (питання кримінального та цивільного судочинства, захисту власності, приватного і сімейного життя). 4-те вид., перероб. і допов. Одеса : Фенікс, 2019. 502 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. HUDOC – база даних практики Європейського суду з прав людини. URL: https://hudoc.echr.coe.int/.

2. HUDOC CPT – база даних Європейського комітету із запобігання катуванням. URL: https://hudoc.cpt.coe.int/.

3. HUDOC-EXEC – база даних Комітету міністрів Ради Європи щодо нагляду за виконанням рішень Європейського суду з прав людини. URL: https://hudoc.exec.coe.int/.

4. United Nations Human Rights Treaty Bodies. Інформаційний ресурс договірних органів ООН з прав людини. URL: https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies.

5. Агентство Європейського Союзу з основоположних прав (European Union Agency for Fundamental Rights, FRA). Інформаційний ресурс щодо стандартів та практики ЄС у сфері основоположних прав людини. URL: https://fra.europa.eu/.

6. Безоплатна правнича допомога. Офіційний ресурс системи надання безоплатної правничої допомоги в Україні. URL: https://legalaid.gov.ua/.

7. Верховний Суд – практика ЄСПЛ. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо застосування практики Європейського суду з прав людини у діяльності національних судів. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/mizhnarodne_spivrobitnictvo/.

8. Верховний Суд. Офіційний сайт Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/.

9. Вища рада правосуддя – практика ЄСПЛ у сфері правосуддя. Інформаційний ресурс із оглядами практики Європейського суду з прав людини щодо правосуддя, юридичної визначеності, суддів та статті 6 Конвенції. URL: https://hcj.gov.ua/page/praktyka-yespl-u-sferi-pravosuddya.

10. Європейський комітет із запобігання катуванням (CPT). Офіційний ресурс Комітету Ради Європи із запобігання катуванням та нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. URL: https://www.coe.int/en/web/cpt

11. Європейський суд з прав людини – посібники із судової практики (Case-Law Guides). URL: https://ks.echr.coe.int/uk/web/echr-ks/all-case-law-guides.

12. Європейський суд з прав людини – тематичні інформаційні матеріали (Thematic Factsheets). Інформаційний ресурс із систематизованими оглядами практики Суду за окремими правами, проблемами та категоріями справ. URL: https://www.echr.coe.int/en/factsheets.

13. Європейський суд з прав людини (European Court of Human Rights). Офіційний сайт ЄСПЛ. URL: https://www.echr.coe.int/.

14. ЄСПЛ-KS (ECHR Knowledge Sharing) – інформаційно-аналітична платформа Європейського суду з прав людини з посібниками та систематизованими матеріалами практики ЄСПЛ за окремими статтями Конвенції і тематичними напрямами. URL: https://ks.echr.coe.int/.

15. Конституційний Суд України. Офіційний ресурс. URL: https://ccu.gov.ua/.

16. Організація з безпеки і співробітництва в Європі – Бюро демократичних інститутів і прав людини (OSCE/ODIHR). Інформаційний ресурс щодо прав людини, демократичного врядування, свободи мирних зібрань та діяльності правоохоронних органів. URL: https://www.osce.org/odihr.

17. Офіс Генерального прокурора України. Офіційний інформаційний ресурс прокуратури України. URL: https://gp.gov.ua/.

18. Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Офіційний ресурс. URL: https://ombudsman.gov.ua/.

19. Рада Європи – Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. Інформаційний ресурс щодо виконання рішень ЄСПЛ державами – учасницями Конвенції. URL: https://www.coe.int/en/web/execution.

20. Рада Європи – Human Rights Education for Legal Professionals (HELP). Освітній ресурс Ради Європи з курсами та навчальними матеріалами щодо Європейської конвенції з прав людини, практики ЄСПЛ і прав людини. URL: https://www.coe.int/en/web/help

21. Рада Європи – Виконання рішень ЄСПЛ щодо України. Інформаційний ресурс щодо стану виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України. URL: https://www.coe.int/en/web/execution/ukraine.

22. Рада Європи – Права людини та верховенство права. Інформаційний ресурс Ради Європи щодо європейських стандартів у сфері прав людини, демократії та верховенства права. URL: https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law.

23. Управління Верховного комісара ООН з прав людини (OHCHR). Офіційний ресурс ООН з питань міжнародних стандартів, захисту та дотримання прав людини. URL: https://www.ohchr.org/.